

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

35E JAARGANG

WOENSDAG 19 JULI 1950

No. 1732

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lombers; J. Tinbergen;

F. de Vries; C. van den Berg (secretaris).

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-Redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;

F. Versichelen.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste bladzijde van dit nummer.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	571
Sommaire, summaries	571
Het plan Stikker door <i>R. J. P. van Glinstra Bleeker</i> ..	572
Rhine Valley Authority, plan Stikker en het verkeers- wezen door <i>H. J. H. Janssen</i>	573
Economische politiek in aanbouw door <i>Ir D. Groenewald</i> ..	574
De vluchtelingen in West-Europa door <i>Meer. Dr H.</i> <i>Verwey—Jonker</i>	577
De bedrijfsorganisatie der overjarige cultures in Indo- nesië door <i>J. B. van der Kamp</i>	580
Boekbespreking:	
Mr N. Bolkestein: De invloed van de financieele politiek der overheid op de verdeling van lasten en baten over den tijd, bespr. door <i>Prof. Dr C. Goedhart</i>	582
Aantekeningen:	
Enige aspecten van het „self-service“-systeem	583
De Franse betalingsbalans	584
Geld- en kapitaalmarkt	584
De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Juni 1950 door <i>V. Van Rompuy</i>	585
Statistieken:	
Bankstaten	586
Stand van 's Rijks Kas	587
Indexcijfers van groothandelsprijzen in Nederland	587
Koopvaardschepen in aanbouw	587
Uitvoer van koffie en katoen van Brazilië	587

IN VROEGER DAGEN

werd, evenals thans, in dit blad, door verschillende auteurs getracht belangstelling te wekken voor de economische ontwikkeling van Suriname. Dat deze opwekking destijds niet overbodig was, blijkt uit de opmerking van W. D. H. v. Asbeck naar aanleiding van het rapport van het in October 1916 opgerichte Suriname-Studie-Syndicaat: „Den 3den Maart jl. stelde het (Studie-Syndicaat) de Ministers, de Staatsraden en de Volksvertegenwoordigers, te zamen ongeveer 175 genoodigden, in de gelegenheid te 's-Gravenhage in het Hotel de Twee Steden te vernemen, welke de ervaringen en welke de conclusiën van de Studiecommissie waren. 2½ pCt der genoodigden was aanwezig. Gelukkig laat de commissie zich daardoor niet ontmoedigen. Zij heeft alleen even gerild bij de aanraking met die „ijjskoude onverschilligheid“, die 32 jaren geleden al (dus in 1888) geconstateerd werd door P. M. Netscher” („E.-S.B.” van 21 April 1920). Deze auteur

schreef toen nl. de harde woorden: „Nederlands koloniale historie heeft waarlijk genoeg aan een „verzuimd Brazilië“. Het zou al te beschamend zijn, indien de nazaten ook nog op een „verzuimd Suriname“ moesten wijzen”.

Dertig jaren geleden citeerde men derhalve bij deze opwekking ook reeds uit vroeger dagen; men zag nog verder terug. „Coen schreef 300 jaren geleden aan zijn principalen: daar kan in Indië iets groots verricht worden. Nu biedt het kleine Suriname daartoe gelegenheid. Het biedt die gelegenheid aan de regeering; het biedt die gelegenheid aan het Nederlandsche kapitaal. Tot beiden richt de commissie in haar rapport het woord. Zij doet het dan op deze wijs, dan op die. Maar het adagio is op de laatste bladzijde niet anders dan op de eerste. Coen geeft het haar in mond en pen: „Ontsiets d'onkosten niet, sy sullen wel ryckelyk weder incomen” (v. Asbeck, Mei 1920).

Kennelijk eveneens het „frappez juste, frappez fort, mais surtout frappez souvent” indachtig, riep F. C. van Aerssen Beyeren vijftientig jaren geleden uit: „Welke ondernemers, toegerust met wilskracht, ervaring, kapitaal en een gezonde dosis idealisme, helpen Gouverneur van Heemstra zijn verheven taak tot een goed einde brengen: de verheffing van Suriname uit zijn verval?” („E.-S.B.”, 29 Juli 1925).

De belangstelling voor Suriname is met de jaren gegroeid. Mr Dr C. F. Schoch kwam reeds in „E.-S.B.” van 8 December 1926 tot de volgende, zij het voorzichtige constatering: „Het is nog maar enkele tientallen jaren geleden, dat de doorsnee Nederlander tot een behoorlijk ontwikkeld en toegerust jongmensch, die meende in Suriname nuttigen en eervollen arbeid te kunnen gaan verrichten, de vraag richtte: Ga jij naar de West?! met de noodige uitroep- en vraagteekens”.

„Er is sedert heel wat veranderd in de mentaliteit van dien doorsnee-Nederlander, als men tenminste mag aangaan op den waardemeter van de volksbelangstelling, te vinden in wat couranten en tijdschriften tegenwoordig over West-Indië aan het lezend publiek te verwerken geven. De kwaliteit van de overgenomen berichten is wel niet altijd in overeenstemming met de kwantiteit, maar het feit op zichzelf wekt toch verheuging bij hen, die in Suriname meer zien dan een lastpost” en voorts „Daar is voor het kleine Nederland in het groote Suriname nog heel wat te doen. Het is de tijd voor de zakenmensen, die weten, dat de „cost gaet voor de baet” en niet omgekeerd”.

Nieuwe belangstelling voor dit rijksdeel is in onze tijd sterk groeiende. Beziet men het perspectief van het huidige Suriname, dan geldt echter nog steeds, dat door samenwerking veel te bereiken is. Dit onderstreepte ook Z. K. H. Prins Bernhard in het Suriname-nummer van 3 Mei jl.: „Gegeven de verhoudingen in en tussen Nederland en Suriname, zal een ruime blik, een voortvarend optreden op economisch gebied van ons land kunnen leiden tot intensievere betrekkingen, welke Suriname en Nederland beide ten goede zullen kouran”.

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering
verschafft directe fiscale beparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

Groothandel

DEZE WEEK:

Turkse marktberichten

★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offertes en aanbiedingen van binnen- en buitenland.
Plaats voor export een aanbieding in de rubriek
TRADE OPENINGS.

Abonnementsprijs f 15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

ADVERTEER
IN DE
ESB

Annonces voor het volgend nummer
dienen uiterlijk Maandag 24 Juli a.s. in het bezit te zijn van de administratie, Lange Haven 141, Schiedam

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

HAV BANK - SCHIEDAM

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

NK F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom

koperdraad en koperdraadkabel

kabelgarnituren, vulmassa en olie

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

R. J. P. van Glinstra Bleeker, *Het plan Stikker*.

De gunstige gevolgen van voortschrijdende liberalisatie kunnen worden toegewerkt door de nog steeds belangrijke verschillen in economische, financiële en sociale toestanden en maatregelen in de diverse Europese landen, de bestaande vrij grote verschillen in efficiëntie tussen soortgelijke bedrijfstakken in de betrokken landen en door het ontbreken van maatregelen ter bevordering van een zich uitbreidende Europese economie. Tegen deze achtergrond schetst schr. de voorstellen, welke het plan Stikker bevat m.b.t. het voorkomen van een conjunctuurdaling. Dit plan lijkt de grote lijnen te hebben aangegeven, waarlangs niet alleen de moeilijkheden, doch ook de gevaren op de weg naar een geïntegreerde Europese economie kunnen worden overwonnen.

H. J. H. Janssen, *Rhine Valley Authority, plan Stikker en het verkeerswezen*.

De vraag, door Mr van der Mandele (in „E.-S.B.” van 5 Juli jl.) opgeworpen, of men met de integratie niet moet beginnen in een tamelijk beperkt gebied, stroomgebied van de Rijn, met een mogelijkheid van integratie van onder af, verdient voor de verkeerssector ernstige overweging. Bij een geordende opbouw van het verkeerswezen voor dit gebied behoeft men zeker niet alleen te denken aan het wegverkeer en de Rijnvaart; met name aan de sanering van het Westeupees spoorwegapparaat dient gedacht. Het plan Stikker zal op dit terrein even zoveel struikelblokken ontmoeten als reeds thans het geval is t.a.v. de kolen- en staalplannen.

Mevr. Dr H. Verwey—Jonker, *De vluchtelingen in West-Europa*.

De inschakeling der vluchtelingen levert twee problemen op, nl. dat der politieke en dat der sociaal-economische absorptie, waarvan het laatste voor de vluchtelingen het belangrijkste is. Het grootste vraagstuk in dit opzicht vormt West-Duitsland, dat er niet in is geslaagd het grote aantal te verwerken. In de komende jaren zal West-Europa in toenemende mate aandacht aan het absorptieprobleem moeten schenken, anders kweekt het a-sociale elementen en lijdt het blijvende economische schade.

Ir D. Groenveld, *Economische politiek in aanbouw*.

De Indonesische Regering beschikt nog niet over een helder geformuleerde economische politiek. Er is echter een economische politiek in aanbouw, met als algemeen principe: het opbouwen van een nationale economie met de bedoeling, dat daardoor de volkswelvaart wordt vergroot en rechtvaardiger dan voorheen wordt verspreid. Uit mededelingen van President Soekarno komt duidelijk naar voren, dat de Regering zich, om dat doel te bereiken, positief met de economie zal inlaten en dat daarbij een sociaal getint doel voorzit. In dit artikel wordt nagegaan, hoe dit streven zich t.a.v. de verschillende sectoren van het economisch leven uit.

J. B. van der Kamp, *De bedrijfsorganisatie der overjarige cultures in Indonesië*.

Op 24 Juli zal het 25 jaar geleden zijn, dat het Algemeen Landbouw Syndicaat, een rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging van eigenaren van op Java gelegen ondernemingen van overjarige cultures, werd opgericht. In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de voorgeschiedenis en de functies dezer vrijwillige organisatie. De mening, dat de privaatrechtelijke status dient te worden vervangen door een publiekrechtelijke, wordt door schr. niet gedeeld; de praktijk bewijst dagelijks, dat ook vrijwillige organisaties volledig in staat zijn bepaalde gedeelten der overheidstaak op zich te nemen.

SOMMAIRE.

R. J. P. van Glinstra Bleeker, *Le Plan Stikker*.

Les propositions que comporte le Plan Stikker, notamment prévenir une baisse de la conjoncture, apparaissent comme étant les grandes directives selon lesquelles les difficultés et les dangers sur le chemin de l'intégration économique européenne peuvent être surmontés.

H. J. H. Janssen; *Rhine Valley Authority, le Plan Stikker et les transports*.

Le point de savoir s'il convient ou non d'entamer l'intégration économique sur le plan limité du bassin du Rhin mérite, en ce qui concerne les questions de transport, de sérieuses réflexions. L'on doit songer notamment à l'assainissement du réseau ferroviaire de l'Europe occidentale.

Ir D. Groenveld, *La politique économique en Indonésie*.

La politique économique que l'Indonésie poursuit actuellement porte l'empreinte d'une économie nationale. L'auteur examine dans quelle mesure les efforts déployés exercent une influence sur les différents secteurs de la vie économique.

Mme Dr H. Verwey—Jonker, *Les réfugiés en Europe occidentale*.

L'Europe occidentale devra, au cours des années à venir, consacrer une attention spéciale et constante aux aspects politique, sociale et économique de l'assimilation des réfugiés.

J. B. van der Kamp, *L'organisation professionnelle des cultures indonésiennes arrivées à terme*.

L'auteur donne un aperçu de l'histoire et des fonctions du „Algemeen Landbouw Syndicaat” qui est une association avec personnalité juridique, de propriétaires d'entreprises de cultures arrivées à terme et situées à Java.

SUMMARIES.

R. J. P. van Glinstra Bleeker, *The Stikker Plan*.

The proposals contained in the Stikker Plan with regard to preventing deterioration of economic life would seem to indicate the main lines along which the difficulties and dangers in the way to European economic integration could be overcome.

H. J. H. Janssen, *Rhine Valley Authority, Stikker Plan and traffic*.

The question as to whether integration should be started in the rather limited Rhine district, with a possibility of integration from the bottom, should be taken into serious consideration from a traffic point of view, particularly with a view to the reorganization of Western European railways.

Dr D. Groenveld, *Economic policy in course of construction*.

In Indonesia an economic policy is being constructed, based on the general principle of building up a national economy. The writer reviews this endeavour vis-à-vis the various sections of economic life.

Mrs. Dr H. Verwey—Jonker, *Refugees in Western Europe*.

During the forthcoming years Western Europe will have to pay more and more attention to the political and particularly to the social-economic absorption problem.

J. B. van der Kamp, *Business organization of perennial cultures in Indonesia*.

A review of the history and the functions of the General Agricultural Syndicate, a corporation of owners of undertakings engaged in perennial cultures in Java.

HET PLAN STIKKER.

Het plan van Minister Stikker heeft in hoofdzaak tweeërlei strekking, t.w.:

1. het aangeven van constructieve voorstellen met betrekking tot het overwinnen van bepaalde moeilijkheden, welke zich in de praktijk voordoen op de weg naar de economische integratie van Europa;

2. het aangeven van middelen ter voorkoming van een Europese crisis of depressie.

Het is de bedoeling van dit artikel meer in het bijzonder op dit tweede aspect in te gaan.

Er is, vooral van Amerikaanse zijde, meer dan eens de aandacht op gevestigd, dat de huidige welvaart in Amerika in belangrijke mate kan worden toegeschreven aan het bestaan van één grote geïntegreerde markt aldaar. Hieruit zou kunnen worden afgeleid, dat het tot stand brengen van een soortgelijke markt in Europa aanleiding zou geven tot het ontstaan van dergelijke voordelen voor ons werelddeel.

Hoe aantrekkelijk deze redenering op het eerste gezicht ook lijkt, er is reden dienaangaande enige voorzichtigheid in acht te nemen, althans ten aanzien van de te verwachten resultaten op korte termijn. De voornaamste reden voor voorzichtigheid in dit opzicht is gelegen in de omstandigheid, dat een grote markt geenszins noodzakelijk een stabiele markt behoeft te zijn. Men denke in dit verband slechts aan de depressie, die in de dertiger jaren op de grote geïntegreerde Amerikaanse markt om zich heen greep en die uitgroeide tot een conjunctuurdaling van wereldomvattende omvang.

Wanneer men met deze herinnering in gedachten de ontwikkeling beziet, zoals deze zich in geval van voortschrijdende liberalisatie in Europa aftekent, dan blijkt, dat zich naast gunstige ook minder gunstige aspecten kunnen voordoen. In feite kan worden gezegd, dat het waarschijnlijk lijkt, dat de gunstige gevolgen van voortschrijdende liberalisatie tegengewerkt zullen worden door de volgende vijf factoren:

1. In de eerste plaats lijkt het niet uitgesloten, dat zekere centra van depressie en werkloosheid zullen ontstaan als gevolg van de nog steeds belangrijke verschillen in economische, financiële en sociale toestanden en maatregelen in de diverse Europese landen.

Om enkele voorbeelden te noemen: de lonen lopen van land tot land soms zeer sterk uiteen. De sociale lasten, die voor rekening van de ondernemers komen, zijn bij lange na niet overal gelijk. De omzetbelastingen en accijnzen evenmin. Sommige landen subsidiëren de productie van bepaalde artikelen, andere landen daarentegen weer niet. Enzovoort.

Indien de verdere liberalisatie van het Europese handelsverkeer in betrekkelijk snel tempo plaatsvindt, kan op grond van bovenstaande verschillen in concurrentievoorwaarden worden verwacht, dat bepaalde bedrijfstakken in meer of minder ernstige moeilijkheden zullen geraken.

2. In de tweede plaats kunnen dergelijke „depressed areas” verwacht worden bij snelle verdere liberalisatie als gevolg van de bestaande soms vrij grote verschillen in efficiëncy tussen soortgelijke bedrijfstakken in de betrokken landen.

3. In de derde plaats dient rekening te worden gehouden met het geleidelijk afnemen en tenslotte in 1952 geheel ophouden van de stimulerende effecten van de Marshall-hulp op de Europese economie. Ten aanzien van de inter-Europese handel zal de E.P.U., naar verwacht mag worden, deze stimulerende werking tot op zekere hoogte overnemen, doch het lijkt niet waarschijnlijk, dat de resultaten in dit opzicht die van de Marshall-hulp zullen evenaren. Mocht dit in de praktijk het geval blijken te zijn, dan zou dit opnieuw een factor kunnen zijn, die

aanleiding kan geven tot een verminderde economische activiteit in Europa.

4. In dit verband is het tevens van belang te bedenken, dat in de toekomst bepaalde Europese landen noodzaak zouden kunnen worden monetaire maatregelen te nemen met een deflatorisch karakter, teneinde een ongunstige ontwikkeling van hun betalingsbalans te voorkomen, zonder daarbij hun toevlucht te nemen tot verhoging van invoerrechten of het instellen van kwantitatieve invoerbeperkingen. Uiteraard zouden dergelijke deflatorische maatregelen — ofschoon op zich zelf volkomen gezond — de tendentie hebben in de betrokken landen aanleiding te geven tot een verminderde productie en een toeneming van de werkloosheid.

5. Tenslotte dient in het oog te worden gehouden, dat, mede dank zij de Amerikaanse hulp, de productie in Europa gedurende de laatste jaren een vrij sterke stijging heeft te zien gegeven. In ons werelddeel bestaat echter niet, zoals in Amerika, een centrale regering, die onmiddellijk de nodige maatregelen kan nemen, teneinde een onverhoopt optredende crisis of depressie het hoofd te bieden. Dit betekent onder andere, dat in de komende jaren een toenemende productie kan worden verwacht voor een Europese markt, waarin de koopkrachtige vraag niet bewust of zelfs onbewust niet wordt verhoogd.

Het lijkt niet uitgesloten, dat de gecumuleerde werking van deze vijf factoren zou kunnen leiden tot een depressieve ontwikkeling, met als gevolg misschien zelfs een instorting van de pas gecreëerde geïntegreerde Europese markt. Hetgeen in de dertiger jaren in Amerika gebeurde, zou op grond van andere oorzaken ook wel eens in de een of andere vorm in Europa kunnen plaatsvinden in de vijftiger jaren.

Tegen deze achtergrond verkrijgen de voorstellen, welke het plan Stikker bevat met betrekking tot het voorkomen van een conjunctuurdaling een bijzonder belangwekkend karakter. Het lijkt dan ook de moeite waard deze aspecten hier zeer in het kort nader onder het oog te zien.

Zoals wij hierboven zagen bestond de eerste factor, die een Europese depressie zou kunnen bevorderen, uit de ongelijke concurrentievoorwaarden, welke veroorzaakt worden door de verschillen in economische, financiële en sociale situaties en maatregelen in de betrokken West-europese landen. In dit verband is het interessant, dat het plan Stikker voorstelt in de eerste plaats, en zo volkomen mogelijk, de inter-Europese handel te liberaliseren in de producten van de basisindustrieën, de agrarische bedrijven en van die producten, die van grote betekenis zijn voor de Europese economie. Het zal duidelijk zijn, dat zulk een liberalisatie, met inbegrip van het wegnemen van invoerrechten, in belangrijke mate zou kunnen bijdragen tot het scheppen van meer gelijke concurrentievoorwaarden in ons werelddeel.

De tweede factor, die tot een Europese depressie zou kunnen bijdragen, is, gelijk in het voorgaande bleek, gelegen in de bestaande verschillen in efficiëncy tussen de bedrijfstakken van verschillende landen. Voor zover voor bepaalde bedrijfstakken in bepaalde landen moeilijkheden mochten ontstaan, wordt in het plan Stikker voorgesteld, dat een commissie van deskundigen maatregelen zal aangeven tot het overwinnen van deze moeilijkheden. Tot de mogelijke middelen behoren bijdragen uit het voorgestelde Europese Integratie Fonds en wel ter modernisering van de getroffen bedrijfstakken c.q. de financiering van nieuwe investeringen, bij voorkeur in die economische sectoren, waarin het desbetreffende land bij uitstek efficiënt kan produceren.

De drie overige factoren, die tot een depressie aanleiding zouden kunnen geven, hadden alle betrekking op omstandigheden, welke een aanwijzing vormen voor het waarschijnlijke ontbreken van maatregelen ter bevordering

van een zich uitbreidende Europese economie. In dit opzicht bevat het plan Stikker vermoedelijk de meest verstrekkende en belangrijke voorstellen. Het suggereert niets meer of minder dan een coördinatie van de economische politiek van de verschillende Europese regeringen, in het bijzonder van hun budgetaire politiek, teneinde de gewenste ontwikkeling van consumptie en investeringen te bevorderen. Deze compenserende politiek der regeringen zal kunnen bestaan uit een manipulering van de belastingen en uit overheidsuitgaven.

Het zal duidelijk zijn, dat ook hier nog een lange en moeilijke weg in het verschiet ligt. Niettemin mag worden geconcludeerd, dat het plan Stikker de grote lijnen lijkt te hebben aangegeven, waarlangs niet alleen de moeilijkheden, doch ook de gevaren op de weg naar een geïntegreerde Europese economie kunnen worden overwonnen.

's-Gravenhage.

R. J. P. VAN GLINSTRA BLEEKER.

RHINE VALLEY AUTHORITY, PLAN STIKKER EN HET VERKEERSWEZEN.

Mr van der Mandele, in een artikel „Plan Schuman of Plan Stikker?“ („E.-S.B.“ van 5 Juli jl.), brengt de gedachte naar voren, dat verkeer, transport en energie de voorwaarden zijn voor elke economische opbouw. Hij stelt daarbij de vraag, waarom men met de integratie niet begint in het kader van het stroomgebied van de Rijn. Na gewezen te hebben op het belang van werk van onder af en door particulier initiatief sluit de schrijver met de vraag, of het voorstel Stikker niet zo ruim getrokken kan worden, dat een land, dat zich offers moet getroosten voor de verwezenlijking van het plan Schuman, voorrang op ander werkterrein zou kunnen verkrijgen.

Wij geloven, dat dit juist min of meer de gedachte is, welke in het Plan van Actie van de Nederlandse Regering ligt opgesloten (art. 20, uitkeringen uit het Integratiefonds, als de getroffen industrie zelfs niet meer gemoderniseerd zou kunnen worden, te bestemmen voor nieuwe investeringen „bij voorkeur in die economische sector, waarin het desbetreffende land bij uitstek efficiënt kan produceren“).

Deze kerngedachte van het Plan van Actie zouden wij nader willen bezien in verband met het verkeerswezen, „voorwaarde voor economische opbouw“. Dit verkeer speelt zich, wat Nederland betreft, juist in hoge mate af in het stroomgebied van de Rijn.

Van Nederlandse zijde is er de laatste maanden bij voortdurend op gewezen, dat integratie en liberalisatie niet beperkt kunnen blijven tot enkele sectoren, maar overal dienen plaats te vinden. Dat daarbij eveneens de verkeersaspecten naar voren zijn gebracht, behoeft geen verbazing te wekken, aangezien dit een sector is, waarin Nederland „bij uitstek efficiënt kan produceren“.

Het is ingewijden niet onbekend, dat deze pogingen zowel te Parijs (O.E.E.C.) als te Genève (E.C.E.) in de transportorganisatie tot op heden geen succes hebben ondervonden, en juist op een bedenkelijke mate van onwil zijn gestuit. Waaraan is dit te wijten? Waarom wenst men een gesprek in zake de liberalisatie van het „inland transport“ uit te sluiten? Wij geloven, dat hier ten dele een rol zal spelen de geaardheid en de functie van het transport, dat in vele landen slechts gezien wordt als een nationale dienstverlening, welke min of meer een gesloten publiekrechtelijk karakter heeft. In Nederlandse kringen overheerst de gedachte, dat het verkeerswezen een tak van bedrijvigheid is als ieder ander en daarbij voor Nederland een exportindustrie; een tak van industrie derhalve, waarin een gezonde dosis concurrentie moet kunnen bestaan tussen de verschillende verkeerstacken, opdat de prikkel tot efficiënt produceren constant aanwezig is.

Maar dit is niet het voornaamste struikelblok. Dit is gelegen in de deficitten van de spoorwegmaatschappijen. Deze maatschappijen zijn vrijwel overal geworden tot staats eigendom, al is de juridische vorm wel eens verschillend. In de dagelijkse gang van zaken hebben de directies echter een grote mate van vrijheid van handelen t.o.v. de regeringen.

Men tracht nu deze deficitten weg te werken met beschermende maatregelen (dus beperking van het wegverkeer en de binnenvaart) of door een concurrentie beneden kostprijs (speciale tarieven e.d.), hetwelk dan door subsidies achteraf moet worden goedgemaakt. Deze subsidies en deficitten belopen thans reeds honderden miljoenen dollars voor de Westeuropese landen. Het merkwaardige is daarbij, dat vele van deze deficitten worden geleden onder een regime van bescherming, dat reeds enige jaren bestaat. Als gevolg van deze beschermende politiek kunnen de andere verkeerstacken zich niet ontplooiën op die wijze als dit technisch mogelijk zou zijn, hetgeen indirect eveneens een schade aan de gemeenschap betekent.

Het Nederlandse standpunt is, dat juist niet de weg van bescherming moet worden opgegaan, maar dat de spoorwegen de mogelijkheid gegeven moet worden die commerciële vrijheden te hanteren, welke een gezonde concurrentie met de overige verkeerstacken mogelijk kan maken, terwijl tegelijkertijd het terrein van werkzaamheden van het railverkeer tot gezonde proporties wordt teruggebracht (sluiten van stations en zijlijnen).

Niemand zal beweren, dat daarmee in Nederland t.a.v. het verkeerswezen de steen der wijzen is gevonden, maar de confrontatie in het internationale milieu, welke op dit terrein de laatste jaren zeer intensief is geweest, heeft wel aangetoond, dat Nederland zeker niet achteraan komt, waar het betreft het ontplooiën van initiatief en nieuwe denkbeelden in deze tak van nijverheid.

Een der moeilijkheden bij een sanering van de te ver uitgegroeide spoorwegsysteem is, dat dit alleen kan plaatsvinden door middel van nieuwe grote kapitaalinvesteringen, alsmede een herscholing en ontslag van belangrijke aantallen arbeiders. Het feit, dat de spoorwergarbeider hecht georganiseerd is en in moeizame strijd de sociale voordelen heeft kunnen verwerven, welke in andere verkeerssectoren nog wel eens ontbreken, is niet vreemd aan een nationale politiek, welke deze sanering niet aan durft. Naar mate deze toestand voortduurt zal het des te kostbaarder worden er tenslotte toe over te gaan.

Het plan Stikker zal op dit terrein even zoveel struikelblokken ontmoeten als reeds thans het geval is t.a.v. de kolen- en staalplannen. De vraag door de heer van der Mandele opgeworpen, of men niet moet beginnen in een tamelijk beperkt gebied, stroomgebied van de Rijn, met een mogelijkheid van integratie van onder af, verdient voor de verkeerssector ernstige overweging. Bij een geordende opbouw van het verkeerswezen voor dit gebied behoeft men zeker niet alleen te denken aan het wegverkeer en de Rijnvaart, welke beide thans aan allerlei moeilijkheden onderhevig zijn; met name zal nog heel wat dienen te veranderen voordat er sprake kan zijn van een werkelijk efficiënt Westeuropese spoorwegapparaat. Bij deze laatste tak van verkeer echter zal het helaas moeilijk zijn om te komen tot liberalisering van privé initiatief, zoals mede door hem is gesteld. Wij vrezen, dat t.a.v. de sanering van de spoorwegen in Europa de overheden het verlossende woord zullen moeten spreken, al is hiertoe de steun van vakbonden en gebruikers onontbeerlijk.

's-Gravenhage.

Drs H. J. H. JANSSEN.

ECONOMISCHE POLITIEK IN AANBOUW.

Wanneer men het begrip „economische politiek” omschrijft als het, van een bepaalde visie uit, opgestelde geheel van logisch samenhangende maatregelen, waarmee de Regering ingrijpt in de vrije ontwikkeling der maatschappelijke krachten op economisch terrein, dan doet zich de vraag voor, of de eerste Regering van Indonesië zulk een politiek wel heeft, en vervolgens, wat dan de inhoud van deze politiek is. Wij willen op de eerste vraag onmiddellijk antwoorden, dat de nieuwe Regering van Indonesië zulk een politiek, in de strikte zin van het woord, niet heeft, althans nog niet heeft. Gegeven echter het vrijwel ontbreken van een discussieforum over economische politiek, het bijna geheel ontbreken van instellingen voor economische research, het pas beginnende politieke leven, het feit, dat de Regering eerst een half jaar aan het bewind is, en tenslotte het enorme aantal actuele moeilijkheden van formaat, dat overwonnen moest worden, is het in het geheel geen wonder, dat men hier nog niet over een helder geformuleerde economische politiek beschikt. Verheugend is echter, dat de huidige Regering bepaald belangstelling voor het onderwerp heeft en behoefte gevoelt aan een formulering van een principieel en hoofdzakelijk karakter, waaraan zij richtlijnen voor haar dagelijkse beslissingen kan ontleen.

Getracht zal nu worden om uit uitlatingen van regeringspersonen een zoveel mogelijk samenhangend beeld ¹⁾ te ontwerpen van de economische politiek, die hier in de maak is. Vooraf moet echter worden opgemerkt, dat niet iedere te trekken lijn met een afdoend citaat te legaliseren zal zijn, dat hier en daar wel wat „hineininterpretiert” moet worden en dat tenslotte deze opstelling best slechts van zeer tijdelijke waarde kan blijken te zijn, gezien de snelheid, waarmee de zaken zich hier ontwikkelen. Men zou het onderstaande kunnen zien als een overzicht over de hoofdzaken der economische politiek, die in opbouw was in de periode tussen de soevereiniteitsoverdracht en de vorming van de eenheidsstaat.

Het algemeen principe, van waaruit de economische politiek wordt gevormd, kan worden omschreven als: het opbouwen van een nationale economie, met de bedoeling, dat daardoor de volkswelvaart le ver groot wordt. 2e rechtvaardiger verspreid wordt, dan tot nu toe het geval is. Zoals dat bij zovele algemene principes het geval is, zegt deze omschrijving op zich zelf niet veel. Zonder nadere uitwerking blijft zij een frase. De economische paragraaf uit het regeringsprogramma, waarmee de huidige Regering door de President aan het Parlement werd voorgesteld zegt wel iets, maar niet véél meer. Zij luidt: „Verbeteren van de volkseconomie, de financiën, de verbindingen, de behuizing en de gezondheid; treffen van voorbereidingen van sociale waarborgen en herplaatsing van krachten in de maatschappij, regeling van minimum lonen, overheidstoezicht op de economische bedrijvigheid, opdat deze bedrijvigheid gericht wordt op de welvaart van het gehele volk.”

President Soekarno werkte dit programmapun in zijn rede wat verder uit en noemde als middelen om het doel te bereiken o.a.: coöperatie (speciaal vanden boeren), het erkennen van het recht op arbeid; vernieuwing van volkswoningen, bevordering der volksgezondheid, bestrijding van analfabetisme, transmigratie en industrialisatie. Veel verder komen we met deze mededelingen ook nog niet, al komen reeds twee trekken duidelijk naar voren, nl.:

¹⁾ Bij de vorming van dit beeld is o.a. gebruik gemaakt van de tekst der redevoeringen, die door Hatta en Saroso gehouden zijn op de Inter-Indonesische Conferentie te Jogja, in de eerste week van December 1949; van een Antara-interview met Ir Djuanda, gehouden op 22 November 1949; de rede waarmee de President het Parlement op 15 Februari 1950 opende, en een artikel van Ir Djuanda in „The Economic Review of Indonesia”, No 1 van 1950; verder is het gebaseerd op persoonlijke inlichtingen.

1. de Regering zal zich positief met de economie inlaten, geen liberalisme dus;

2. bij dit zich inlaten met de economie zit duidelijk een sociaal-getint doel voor, en wel spreiding der welvaart over zoveel mogelijk volksgenoten.

Wij moeten nu trachten na te gaan hoe dit algemene streven zich t.a.v. een aantal concrete punten uit.

Drs Hatta heeft destijds op de conferentie in Jogja nogal duidelijke dingen gezegd. Na verwezen te hebben naar de artikelen 33 en 27 sub 2 der Republikeinse Grondwet ²⁾, zeide hij, dat nodig was een economische planning, welke in de eerste plaats moest streven naar voldoende voedsel, voldoende kleren en menswaardige woningen. Aan dit streven moeten de overige zaken ondergeschikt worden gemaakt. De voedselproductie moet worden vergroot, o.a. door het machinaal in cultuur brengen van grote delen van Sumatra, die geschikt zijn voor ladangbouw (droge landbouw); Indonesië zal zelf katoen gaan produceren, waarmee in de uit te breiden textielnijverheid eenvoudige stoffen zijn te maken; de houtrijckdom zal geëxploiteerd worden om hout te verkrijgen voor goede woningen; de invoerplanning moet aan deze centrale punten worden aangepast en de omvang van de export zal worden bepaald aan de hand van de importbehoefte. Uitgangspunt van de economische planning is dus de behoefte van het volk; datgene wat niet zelf kan worden geproduceerd zal men invoeren en men zal zoveel uitvoeren als ter betaling van de noodzakelijke invoer nodig is.

Dit alles draagt een nogal theoretisch karakter, doch het werd dan ook gezegd vóór de soevereiniteitsoverdracht, d.w.z. voordat Drs Hatta de volle zwaarte der economische werkelijkheid en regeringsverantwoordelijkheid voelde. Als principieel uitgangspunt is de Jogja-rede echter duidelijk en bruikbaar. Openlijk komt naar voren, dat men een zekere mate van leiding aan de economie wil geven en dat men de nationale productie desgewenst zal beschermen (bijv. met behulp der invoerregeling) tegen concurrentie van buiten. Saroso onderstreepte het betoog van Hatta nog door te zeggen: de Regering dient leiding te geven aan de organisatie van de economie, aan het productieproces en in de prijsvorming. Er moet evenwel gelegenheid zijn voor ontplooiing van particulier initiatief, voor zover dit niet in strijd is met het algemeen belang. Daar Drs Saroso thans Hoofd is van het kantoor Handel in Djakarta (een positie, die men zou kunnen vergelijken met die van Directeur-Generaal van de Handel in Nederland), is zijn mening van groot belang.

Laten we nu uit de sfeer der algemene verklaringen overgaan tot bespreking van de houding der Regering t.a.v. een aantal speciale terreinen en problemen, opdat het tot nu toe vrij schematische geheel wat inhoudsrijker worde.

Consumptie. Vreemd genoeg is op dit terrein, hoewel het de basis zou zijn der politiek, nog niet veel, dat principieel houvast biedt, naar voren gekomen. Wel heeft men het vroegere distributieschema, dat berustte op het principe: „hoe hoger maatschappelijke positie, hoe groter distributietoewijzing”, opzij geschoven. Doch het is nog onduidelijk wat er voor in de plaats zal komen, al is ieder er zich van bewust, dat de verdeling voortaan meer egalitair zal zijn en over het geheel ook minder artikelen zal omvatten. De vroegere bevoorrechte groep is echter zo klein in verhouding tot de massa der gewone consu-

²⁾ Art. 27. 1e. Alle burgers zullen dezelfde status hebben t.a.v. de wet en de Regering, en zij zullen zonder uitzondering de wet en de Regering respecteren.

2e. Iedere burger zal recht op werk hebben en hij zal een redelijke levensstandaard mogen verwachten.

Art. 33. 1e. De economie zal op coöperatieve wijze georganiseerd worden.

2e. Productietakken, die belangrijk zijn voor de Staat, en die het leven van de meeste mensen beïnvloeden, zullen gecontroleerd worden door de Staat.

3e. Het land en het water en de natuurlijke rijkdommen daarin zullen beheerst worden door de Staat en zij zullen geëxploiteerd worden ten bate van de welvaart van het Volk.

menten, dat van de meer gelijke verdeling nauwelijks enig voordeel voor die massa is te verwachten. Bovendien kreeg de tot nu toe best bedeelde groep goederen, die buiten het verbruiksschema van de gewone consument liggen.

Productie van voedsel. Hier zal het door de vorige Regering reeds uitgestippelde programma (bekend als Welvaartsplan Wisaksono) in versterkte mate worden uitgevoerd nadat het is samengevoegd met in de R.I. bestaande plannen. Een inspecteur voor de uitvoering van deze plannen is aangewezen. De nieuwe Regering maakt zich daarbij sterk, dat zij een veel betere greep op de massa der tani's heeft, zodat zij haar adviezen sneller opgevolgd zal zien, dan vroeger het geval was. Ook hoopt men de tani's sneller dan vroeger georganiseerd te krijgen in tanikringën, coöperaties etc. De verwaarloosde irrigatiewerken wil men laten opknappen door gedemobiliseerde vrijheidsstrijders, die in arbeidsbataljons verenigd zullen worden en vermoedelijk met Amerikaanse hulp van gereedschap voorzien kunnen worden. Verder staat uitbreiding van het areaal op Sumatra en Borneo met behulp van machines op het programma, evenals kunstmestvoorziening, ziektebestrijding, voorziening met goed zaaizaad, e.d.

Over een speciale politiek t.a.v. de productie van *bevolkingshandelsgewassen* is nog niets bekend.

De *landbouwondernemingen* hebben een algemeen verzekering gekregen, dat zij hun werk kunnen voortzetten en dat de eigendommen teruggegeven zullen worden. In Nederlandse oren zal dit een loze verklaring lijken, doch indien men hier zit, dan zal men moeten erkennen, dat alleen reeds deze verklaring een zekere politieke moed vereiste en dat ter doorvoering van het geuite beginsel nog heel wat haken en ogen bij elkaar moeten worden gepast.

De *industriële productie* staat, zoals in alle „underdeveloped areas” in het middelpunt der belangstelling. Te betreuen is het, dat de nieuwe regeerders uit Jogja niet een aantal duidelijke formuleringen voor een industrialisatiepolitiek hebben meegenomen. Hier moet echter direct bij vermeld worden, dat ook de vroegere Regering niet tot duidelijke uitspraken en voorbereidingen is gekomen. Deze toestand van onvoorbereid zijn wreekt zich, nu men aan de „Export and Import Bank” de indiening van enige „industrial-projects” in uitzicht heeft gesteld. Gevreemd moet worden, dat thans ten behoeve van de Eximbank en van andere potentiële credietgevers overhaast plannen moeten worden opgesteld, waarbij de kans op het doen van een verkeerde keus niet te verwaarlozen is. Zeker is echter, dat de textielindustrie bevorderd zal worden, evenals de houtverwerkende bedrijven.

Wel volgt de Regering een duidelijke politiek t.a.v. de bestaande bedrijven, waarbij uiteraard speciale zorg wordt besteed aan de voorziening van de Indonesische bedrijven met grondstoffen en materialen. De vroegere Regering heeft nl. bij de opstelling der invoerplannen nooit zoveel deviezen kunnen reserveren, dat de bestaande bedrijven op volle capaciteit konden werken. Het is nu als een leidraad erkend, dat daarnaar zal worden gestreefd. Het volgen van deze lijn zal nog wel op moeilijkheden stuiten.

Bij de *mijnbouwproductie* is het waarschijnlijk, dat de kwestie van de hoogte der royalties t.z.t. op de helling zal komen en dat men zal proberen om de deviezeninkomsten en -uitgaven der oliemaatschappijen weer in het algemene deviezenbeheer in te lijven. Ook kan wel voorspeld worden, dat men zal trachten voor nieuwe mijnbouwondernemingen een vorm te vinden, waarbij de Overheid een grote zeggenschap in het beheer verkrijgt (gemengde bedrijven bijv.).

Een primair punt voor de economische ontwikkeling is de opvoering der *energieproductie*. Door vernieling, verwaarlozing, het opschorten van voorgenomen uitbreidingen, een sterke stijging der vraag (doch ook door een

te kleine opzet der bestaande bedrijven), is er een ernstige wanverhouding ontstaan tussen vraag naar en aanbod van elektrische energie. Het is zeker, dat de Regering aan verbetering van deze verhouding veel aandacht zal besteden en dat getracht zal worden van de Eximbank gedaan te krijgen, dat een flink deel der dollarlening voor dit doel mag worden aangewend. Het bekende Tjitarumplan is slechts één van de reeks van werken, die men, in het kader van een vier à vijf-jarenplan, wil aanvatten.

Ook ten aanzien van het *verkeer* is de houding der Regering reeds vrij duidelijk. Het algemene streven is om de grote verkeersondernemingen in de luchtvaart, de zeevaart en de spoorwegen in overheidsbeheer, of althans onder overheidscontrole te krijgen. Bij de spoorwegen was de situatie voor de overdracht reeds vrijwel zo; bij de luchtvaart is met de K.L.M. een zeer bevredigende overeenkomst gesloten, waaruit de Garuda Indonesian Airways Ltd is geboren; met de K.P.M. zijn onderhandelingen over het vinden van een nieuwe organisatievorm, die tegemoet komt aan de nationale aspiraties, aan de gang. Verder zal het reeds onder de pre-federale Regering ingezette streven om tot een zuiver-Indonesische gemotoriseerde kustvaart te komen zeker in versterkte mate worden voortgezet.

Voor het motorverkeer zijn, voor zover ik kan zien, geen principiële wijzigingen te wachten. In het algemeen kan nog wel gezegd worden, dat vermoedelijk een groot deel der Eximbanklening gebruikt zal worden voor herstel, uitbreiding en modernisering van het verkeersapparaat.

Zoals hierboven gezegd, zou men bij de planning eerst het verbruik vaststellen, vervolgens nagaan wat de binnenlandse productie kan leveren, waardoor een aanwijzing zou worden verkregen omtrent datgene wat ingevoerd dient te worden. Hoe staat het nu met de *invoerpolitiek*? Saroso heeft hierover gezegd, dat men onderscheid moet maken tussen twee perioden, nl.:

1. een periode van rehabilitatie en reconstructie (invoer van voedsel en kleding, ter verbetering van het transport en ter opvoering van de productie tot vooroorlogs peil);
2. de periode van wederopbouw en ontwikkeling (invoer afgestemd op het verkrijgen van een evenwicht tussen landbouw en industrie teneinde het land minder conjunctuurgevoelig te maken). In deze periode is de import beperkt tot goederen, bestemd voor uitbreiding van het productie-apparaat (w.o. ook invoer van grondstoffen), aldus Saroso.

Ongetwijfeld zijn we nu nog in de eerste periode.

Zoals men weet was onder het Hollandse bewind een zeer ingewikkeld stelsel van invoervergunningen opgebouwd, dat oorspronkelijk geheel, later nog voor een groot deel, werkte met historische rechten der importeurs. Dit stelsel was over de gehele linie en het gehele gebied van Indonesië nauwelijks te handhaven, ook al omdat men in de Republikeinse gebieden met een ander stelsel werkte. Men streeft nu naar vereenvoudiging en gelijdelijke vrijmaking en het is een der nevendoeleinden der door Prof. Hacco in dit weekblad zo uitvoerig beschreven deviezenmaatregelen geweest, om de prijsverhoudingen zodanig te beïnvloeden, dat men enigermate in de buurt kwam van een evenwicht tussen drang tot invoer en deviezenmogelijkheden. Dit bijdoel schijnt voor een groot deel te zullen worden bereikt, waardoor het gemakkelijker wordt om de importregelingen minder stringent te maken. Zo zijn reeds een hele reeks van artikelen op een „free list” geplaatst, hetgeen inhoudt, dat de nodige vergunningen zonder moeite verkregen kunnen worden.

Voorts zal men er uiteraard naar streven, dat de Indonesische importeurs volop gelegenheid krijgen om aan de handel deel te nemen.

Werd aanvankelijk de indruk verkregen, dat de *export* als een kwestie van secundair belang werd gezien, later is duidelijk naar voren gekomen, dat de export grote aandacht zou krijgen. Reeds te Jogja zei Saroso, dat de export

opgevoerd en dat de kwaliteit der producten verbeterd moest worden. Trouwens bij het invoeren der deviezenmaatregelen van Maart was vergroting van de export wel een der hoofdmotieven. De sindsdien gepubliceerde cijfers wijzen er op, dat op dit terrein bepaalde successen zijn behaald. Voortzetting van de opgaande lijn is echter afhankelijk van vergroting der productie.

Met het streven naar vergroting van de export, naar het opleggen van een natuurlijke rem (d.w.z. een prijsrem) op de invoer en dus naar vereenvoudiging van de importregelingen, hangt samen eenzelfde streven t.a.v. het *deviezenregime*. Voorlopig zal men hier echter nog zeer straffe regels moeten handhaven. De eerste zorg is hier een unificatie van de toepassing der centraal vastgestelde regels over het gehele gebied. Kan men op dit terrein succes behalen, en o.a. de smokkelhandel terugdringen, dan zal vermoedelijk al spoedig blijken, dat de betalingsbalans van Indonesië belangrijk gunstiger is, dan zich nu laat aanzien. Om dit doel te bereiken is echter een sterk optreden door goed georganiseerde en uitgeruste centrale diensten nodig en het zal wel moeite kosten om het zover op korte termijn te brengen.

In de vorige alinea's is reeds verschillende malen naar voren gekomen, dat de Regering de *Indonesische bedrijven* wil steunen, hetgeen voor een nationale Regering een natuurlijk streven is. Reeds in November 1949 wees Djuanda er echter op, dat het nodig is, dat de Indonesische bedrijven zowel hun interne organisatie, als die van de groep als geheel, verbeteren, en dat zij zich ook zelfstandig en actief met de buitenlandse handel gaan bezighouden. In deze richting wordt hard gewerkt. Als resultaat van de Conferentie te Jogja kwam een Centrale Economische Raad tot stand, een toporganisatie voor alle Indonesische bedrijfsleven, die zich in het eerste halfjaar van haar bestaan stevig geconsolideerd heeft en die nu door de Regering meer en meer in het overleg, ook met het buitenland, wordt betrokken. De Indonesische zaken worden verder van advies voorzien door een speciale afdeling „Organisatie” van het Ministerie van Welvaart (een uitbreiding van de vroegere afdeling Coöperatie en Binnenlandse Handel). Bovendien heeft de Regering zich herhaaldelijk bereid verklaard om de Indonesische bedrijven van credieten te voorzien, indien zij door gebrek aan kapitaal (vooral na de maatregelen van Maart) hun vleugels niet vlug genoeg zouden kunnen uitslaan. Eén van de organen voor kredietverstrekking is de Algemene Volkscrediet Bank, die echter nogal aan critiek bloot staat, omdat men vindt, dat zij een al te eng en formalistisch bankiersstandpunt inneemt en daardoor niet vlot genoeg werkt.

Voor grotere ondernemingen, vooral ook op industrieel terrein, zal zeker de „Indonesian Bank for Reconstruction and Development”, ook wel genoemd de *Indonesische Herstelbank*, van grote betekenis worden. Deze bank komt voort uit de reeds een vijftal jaren bestaande „Bank Negara” en zij zal de taak overnemen, die door de Nederlandse en de pre-federale Regering was toegedacht aan de „Nederlands-Indonesische Herstelbank”. Deze zal dus niet meer tot werkelijk leven komen. Met de „Indonesische Bank” heeft de Regering evenwel grootscheepse bedoelingen³⁾. Men spreekt over een werkkapitaal van f 100 mln, en het is ook mogelijk, dat zij in zekere zin betrokken zal worden bij de implementatie der Eximbank-lening.

Een uiterst belangrijke factor voor het slagen van een economische politiek is uiteraard de *begrotingspolitiek*.

Naar men weet raamde men voor de overdracht, dat de begroting voor 1950 een tekort zou aanwijken van f 1 à 1,5 mrd. Daarna werden ramingen gepubliceerd, bijv. bij de opening van het Parlement, ten bedrage van f 2,65 mrd, terwijl de in Djakarta welig tierende geruchten van nog grotere bedragen gewaagden.

³⁾ Men zie: „De Herstelbank voor Indonesië”, door Mr N. K. van Rijnberk, in „E.-S.B.” van 8 Juni 1949.

Het viel op, dat de President bij de opening van het parlement zo uitvoerig aandacht aan de kwestie van het begrotingstekort wijdde en zes concrete middelen aangaf om het tekort te verkleinen. Als eerste middel wees de President aan: vereenvoudiging van de staatsstructuur en inkrimping van het aantal ambtenaren. Dit middel is in de strijd om de unitaristische staat als één van de belangrijkste pro-argumenten gebruikt en het is dan ook inderdaad waar, dat Indonesië noch het geld, noch het mensenmateriaal op meerdere negara-regeringsapparaten te bemannen. Men zal alle kundige en integere krachten moeten concentreren om althans een goed centraal apparaat te vormen. Bij de inkrimping van het aantal ambtenaren streefde men er naar om van 420.000 te komen tot 220.000, en dat in zes maanden tijd. Of men dit doel bereikt heeft, is mij niet bekend, maar een goed doel was het zeker, niet alleen om de gunstige invloed, die dit streven zou hebben op de staatsuitgaven, maar ook omdat het zou kunnen bijdragen tot verruiming van het zo krappe arbeidsaanbod in de particuliere sfeer. De Regering heeft ook overigens niet geschroomd om tegen de Indonesische ambtenaren op te treden. Zo werden reeds in Februari voor Indonesische ambtenaren de pre-federale salarisschalen gelijk gemaakt aan de republikeinse, hetgeen voor vele hogere, ook republikeins gezinde doch coöpererende, ambtenaren een gevoelige verlaging van inkomsten betekende. Het is waarschijnlijk, dat men hierdoor een aantal goede Indonesische krachten naar de particuliere bedrijven heeft gedrongen, hetgeen zeer te betreuren is.

Een tweede weg om tot verkleining van het staatsdeficit te komen was, aldus de President, het uitkammen van de begrotingen der deelgebieden. Deze weg heeft zeker heel wat resultaat opgeleverd. Niet zozeer doordat inmiddels (bijna) alle deelgebieden zijn opgeheven, want daardoor komt men van de meeste uitgaven niet af, maar wel doordat men stelselmatig de begrotingen der staatsonderdelen heeft uitgekamd. De Minister van Financiën kon dezer dagen mededelen, dat het begrotingstekort voor 1950 was teruggebracht tot een klein milliard. Zelfs indien men dit te optimistisch vindt, dan mag men zich toch verzekerd houden van de grote ernst waarmee de Regering naar het goede doel streeft. Na de deviezenmaatregelen en de geldzuivering van Maart heeft men van alle kanten gezegd, dat nu de derde groep van maatregelen moest bestaan uit een aanval op het budgetdeficit. Die aanval is blijkbaar met succes uitgevoerd, zodat er een kans te meer is, dat Indonesië toch nog aan een echte inflatie ontkomt.

Een tweede belangrijke factor is de houding van de Regering tegenover prijzen en lonen. Wat het eerste betreft, kan gezegd worden dat de Regering, althans naar het uiterlijk, vasthoudt aan de hier traditionele, doch vrijwel succesloze politiek van prijsbeheersing. Het accent schijnt echter iets duidelijker te worden. Tot nog toe deed de prijsbeheersing eigenlijk niet meer dan al te duidelijke excessen voorkomen, terwijl zij verder ten volle rekening hield met de belangen van importeurs en handelaars. Bovendien werd het streven naar de beheersing der prijzen doorkruist door de actie om de zogenaamde vrije winstbelasting zoveel mogelijk te doen opbrengen.

De zaak was nl., dat vele goederen door de importeurs tegen „de hoogst bedingbare prijs” verkocht mochten, neen moesten, worden, waarna 95 pCt van de marge tussen de officiële en de hoogst bedingbare prijs als belasting moest worden afgedragen. De overheidsorganen brachten de importeurs er nu herhaaldelijk, in een overigens vergeeflijk streven naar verhoging der staatsinkomsten, toe om niet met een lagere prijs, dan ooit bedongen was, genoeg te nemen. De gedachte was daarbij, dat vrije marktprijs en hoogst bedingbare prijs identiek zouden zijn. Dit is evenwel in een situatie als zich thans in Indonesië voordoet niet het geval. De verhouding tussen voor-

ziening en behoefte is hier nog zo scheef, dat men in een zeer steil gedeelte der vraagcurve zit. Houden nu de importeurs, met hun sterke marktpositie en hun straffe organisatie, gesteund door bepaalde overheidsorganen, de goederen even op, dan lopen de prijsaanbiedingen der afnemers direct sterk op. De vreemde toestand bestond dus, dat de Regering door haar voorschrift om te verkopen tegen de hoogst bedingbare prijs zelf de door haar overigens zeer gewenste prijsstabilisatie en prijsdaling tegenhield. Aan deze innerlijke tegenspraak in de regeringspolitiek zal nu een einde komen. Mede hierdoor meent men reeds een kentering in het prijzenbeeld waar te nemen, hetgeen een nieuwe aanwijzing zou zijn, dat de inflationaire druk vermindert.

Bij de lonen ligt de zaak iets anders, omdat hier een evenwicht moet worden gevonden tussen het fel-oplappende nationale sentiment en de koudere economische en sociale werkelijkheid. Reeds van het begin af aan heeft de Regering gestreefd naar het instellen van minimumlonen, hetgeen nuttig is. Op een gegeven moment verklaarde de Minister van Arbeid, Mr Wilopo, echter, dat men nu vooral de arbeidsvoorwaarden bij de Westerse bedrijven eens onder handen zou nemen. Dit, terwijl ieder weet, hetgeen ook statistisch te bewijzen is, dat de arbeidsvoorwaarden bij de Westers geleide bedrijven in het algemeen beter zijn, dan bij de Oosterse bedrijven. Hoe dit ook zij, er zijn in de laatste maanden vooral bij Westerse bedrijven hele reeksen van stakingen uitgebroken (die in Deli waren de gevaarlijkste), waarvan zeer belangrijke loonsverhogingen het gevolg zijn. Loonsverhogingen van 50 à 100 pCt zijn geen uitzondering. Hierdoor is waarschijnlijk een groot deel van het nut, dat de exportbedrijven konden hebben van de deviezenmaatregelen, voor hen verloren gegaan, terwijl de tendentie tot inflatie is versterkt. Mede ten gevolge van de intensieve actie van het Ministerie van Arbeid, dat steeds poogt om de partijen tot overleg te krijgen, schijnt er thans een zekere rust op de arbeidsmarkt te heersen, die echter ieder ogenblik wel verbroken kan worden. Het is te hopen, dat de woorden van de President, gesproken bij de opening van het Parlement, nl. dat geduld en kalmte en verbetering der organisaties nodig zijn, alsnog overal door zullen dringen.

Een beschouwing moet ook nog gewijd worden aan de houding der Regering tegenover de *buitenlandse bedrijven*. Dat men de rechten, concessies en vergunningen van buitenlandse ondernemingen erkent, is algemeen bekend, en dat men, indien tot onteigening zou worden overgegaan, dit zal doen volgens in andere landen gebruikelijke regels, ligt ook voor de hand. Opmerkelijk was echter de passage in de reeds meermalen gebruikte rede van de President, waarin hij verklaarde, dat een tegenstelling tussen het landsbelang en dat van het buitenlands kapitaal pas duidelijker aan de dag zou treden, wanneer de Indonesiërs langzamerhand hun eigen nationaal kapitaal hebben kunnen vormen. Niet duidelijk is, waarom de groei van het Indonesische kapitaal tot een tegenstelling van belangen moet leiden. Moet niet veeleer verwacht worden, dat zich in de expanderende economie, die voor Indonesië te verwachten is en die de Regering nastreeft, een vruchtbare samenwerking kan ontwikkelen, die tot beider voordeel kan strekken? Juist in verontwikkelde landen, waar men over eigen kapitaal beschikt, komen sterke voorbeelden van samenwerking tussen nationaal en internationaal kapitaal dikwijls voor. Een ander symptoom van de onklarheid, die nog heerst op dit terrein, kwam tot uiting in een persbericht, dat verscheen nadat Minister Djuanda in begin Mei verschillende besprekingen had gevoerd met de arbeidersorganisaties. Medegedeeld werd toen, „dat samenwerking tot stand moet worden gebracht tussen het buitenlandse kapitaal en de techniek enerzijds, en het Indonesische kapitaal en Indonesische krachten, bijv. in de verhouding van tenminste 51 pCt Indonesisch en 49 pCt buitenlands. Allereerst moet er gelegenheid worden

geschapen om langzamerhand deze verhouding te bereiken, zolang Indonesisch kapitaal en leidende krachten nog niet beschikbaar zijn. In de leiding van buitenlandse ondernemingen zullen langzamerhand Indonesische krachten moeten worden opgenomen”.

Hoewel het noemen van zulke percentages m.i. weinig zijn heeft en de verklaring niet geheel duidelijk is, moet worden toegegeven, dat uit deze mededeling blijkt, hoezeer men hier streeft naar vergroting van de Indonesische invloed in het bedrijfsleven. Met deze tendenties moet door buitenlandse ondernemers wel degelijk rekening worden gehouden, ook al is het duidelijk, dat een definitieve politiek nog niet is bepaald.

Onmiddellijk met het bovenstaande hangt samen de politiek, die de Regering zal vaststellen t.a.v. de transfermogelijkheden voor buitenlands kapitaal en buitenlands personeel, dat in Indonesië werkt. Weliswaar heeft Ir Djuanda destijds verklaard, dat men de internationale regels zal volgen, doch deze zijn nog altijd vaag. Uit het feit echter, dat de Regering zeer verlangend is om buitenlands kapitaal aan te trekken, mag wel worden afgeleid, dat men regelingen zal maken, die zo gunstig zijn als de deviezenpositie maar toelaat. Deze bepaalt tenslotte wat werkelijk mogelijk is op dit gebied.

Op *handelspolitiek* gebied zal Indonesië zeker een zelfstandige rol gaan spelen. Weliswaar werkt men hier voorlopig uit praktische overwegingen nog samen met Nederland, maar de handelspolitiek is tegenwoordig van zo groot belang, zelfstandigheid op dit gebied is zo duidelijk een onderdeel der verworven soevereiniteit, dat men hier een onafhankelijke houding mag verwachten. Hetgeen dan ook reeds duidelijk verklaard is.

Een woord moet nog worden gewijd aan de bezetting van het natuurwetenschappelijk en sociaalwetenschappelijk *researchapparaat*. Het is volkomen duidelijk en logisch, dat de Regering alle executieve functies bezet wil zien door Indonesiërs. Voor functies, die liggen op het terrein van het onderzoek en bepaalde soorten van onderwijs, zouden echter, zonder enige schade voor het nationaal prestige, nog jarenlang buitenlanders gebruikt kunnen worden en zelfs gebruikt moeten worden, wanneer men deze functies althans adequaat bezet wil zien. Nu is een groot deel van het vaste corps voor deze functies niet meer beschikbaar; de open plaatsen zijn zoveel mogelijk opgevuld met „kortverbanders” en deze voelen er in het algemeen onder de huidige condities zo weinig voor om hier te blijven, dat men rustig kan voorspellen, dat de meeste researchinstituten binnen twee jaar vrijwel ontvolkt zullen zijn. Het gevaar, dat in deze situatie voor het land ligt (vooral „in the long run”) is reeds herhaaldelijk onder de aandacht der Regering gebracht, doch tot nog toe heeft zij helaas nog niet openbaar gemaakt, dat zij van plan is de condities voor researchwerkers zo aantrekkelijk te maken, dat op een behoorlijke bezetting der laboratoria en instituten kan worden gerekend.

Overzien wij het gehele terrein nu nogmaals, dan kan met vreugde worden geconstateerd, dat de Indonesische Regering het belang van het formuleren van duidelijke richtlijnen erkent en dat zij reeds een eind is gevorderd met deze formulering. Enkele moeilijke punten moeten echter nog nader uitgewerkt worden en daarna zal vastlegging en detaillering in een economisch plan moeten volgen.

Djakarta, Juni 1950.

Ir D. GROENVELD.

DE VLUCHTELINGEN IN WEST-EUROPA.

De laatste wereldoorlog heeft zo grote mensenmassa's ontworteld en in beweging gebracht, dat West-Europa is blijven zitten met enorme aantallen vluchtelingen. De term vluchteling wordt thans algemeen gebruikt en ik zal hem in dit artikel ook niet geheel kunnen vermijden. Hij is echter niet erg gelukkig gekozen: een belangrijk deel

van de ontwortelden is nooit gevlucht van huis, maar werd weggevoerd door de Duitsers of uitgewezen door de Oosteuropese regeringen. Bovendien draagt het woord te zeer het stigma van het verleden. Het is voor ieder onbevooroordeelde duidelijk, dat er van een herstel van dat verleden, van een terugkeer naar eigen huis, onder de huidige omstandigheden geen sprake kan zijn. Iedere realistische politiek moet dus gericht zijn op hun inschakeling in de Westeuropese maatschappij. In de meeste gevallen zal die inschakeling ter plaatse moeten geschieden. Men zou — mede om dit aan de vluchtelingen zelf en aan hun omgeving duidelijk te maken — meer het accent moeten leggen op de toekomst en dus spreken van ongeabsorbeerde bevolkingsgroepen of van personen, die in het sociale leven (nog) niet zijn ingeschakeld.

Ruwweg kan men de ongeabsorbeerde bevolkingsgroepen in West-Europa indelen in twee groepen: de Duitssprekenden en de anderen. De eerste groep omvat 9,5 miljoen mensen, de tweede ongeveer 2 miljoen. Beide categorieën vertonen eigen aspecten. De Duitse groep bestaat uit Rijks-Duitsers uit het gebied ten Oosten van de Oder-Neisse-grens, die bij de nadering van de Russische legers zijn geëvacueerd of gevlucht of die, toen deze gebieden Pools en Russisch waren geworden, door Polen en Rusland zijn uitgewezen. Voorts uit de Sudetenduitsers, die uitgewezen zijn uit Tsjechoslowakije en uit „Volksduitsers” uit Roemenië, Hongarije en andere landen. Alle vier de zones van Duitsland hebben destijds uitgezonden opgenomen; de Oostzone 4,5 miljoen. Op 1 Januari 1950 was het cijfer van de „Heimatvertriebenen” voor de drie Westelijke zones (zonder Berlijn): 7.674.739. Daarbij kwamen als „Zugewanderte” uit de Oostzone: 1.289.147. Het totaal nadert dus de 9 miljoen. Dit is 18,8 pCt van de totale bevolking van West-Duitsland, die (eveneens zonder Berlijn) op dat tijdstip 47.693.800 zielen bedroeg. Het aantal „Zugewanderte” zal aan de lage kant zijn, omdat de statistiek alleen rekening houdt met degenen, die in de doorgangskampen officieel worden toegelaten en niet registreert hoeveel van de afgewezenen illegaal toch in West-Duitsland blijven.

Het enige andere land, dat Duitssprekende vluchtelingen herbergt, is Oostenrijk, waar ongeveer 300.000 „Volksduitsers” verblijven.

De groep „anderen” is veel kleiner dan de groep „Duitsers” en uit de aard van de zaak veel sterker geschakerd. Ze zijn ook meer over geheel West-Europa verspreid. Zo herbergt Zweden ongeveer 100.000 vluchtelingen, voornamelijk uit de Baltische landen. Engeland heeft nog 200.000 leden van het leger van de Poolse generaal Anders en 100.000 verplaatste personen, die als arbeidskrachten werden gerecrueteerd. Frankrijk heeft voornamelijk vluchtelingen uit oudere vluchtgolven opgenomen, daaronder Wit-Russen en republikeinse Spanjaarden. Deze laatste groep, die nog steeds aangroeit, omvat al een half miljoen personen.

Ook Duitsland heeft nog zijn „vreemde” vluchtelingen. Aanvankelijk waren dit vooral mensen uit Oost-Europa, die door de Duitsers waren verplaatst en weigerden terug te keren naar een communistisch geworden vaderland. Door de zorgen van de Internationale Vluchtelingen Organisatie is een groot deel van deze categorie in de laatste jaren geëmigreerd. Hun plaatsen werden echter weer ingenomen door politieke vluchtelingen uit het Oosten, ditmaal vooral uit Tsjechoslowakije en Hongarije. Nog steeds belooft het totaal aantal een half miljoen. Van hen leeft de helft in kampen van de I.R.O., de andere helft of zelfstandig, of in militaire kampen. Een dergelijke situatie bestaat in Oostenrijk.

**

De inschakeling van deze twee verschillende categorieën levert ook weer twee afzonderlijke problemen op, nl. dat van de politieke absorptie en het sociaal-economische.

Het eerste vraagstuk ligt in elk land en voor elke groep verschillend. Er zijn landen, die aan hun immigranten of de kinderen van immigranten gemakkelijk het staatsburgerschap verlenen; er zijn andere, die naturalisatie bijzonder moeilijk maken. Er zijn groepen van politieke vluchtelingen (zoals de Spaanse republikeinen), die van geen politieke assimilatie willen weten, en anderen (zoals de meeste Duitse Joden in Nederland), die niets liever willen. De meeste politieke vluchtelingen zijn of statenloos of tenminste zonder consulaire bescherming. Internationale afspraken regelen reeds voor een deel hun juridische status en protectie en thans zal het nieuwe Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties hen onder een uniform statuut brengen. Er zal in de Verenigde Naties aandrang moeten worden uitgeoefend, opdat besloten wordt, dat onder dit statuut ook de Volksduitsers in Oostenrijk zullen vallen. Op het ogenblik genieten deze nl. generlei bescherming.

De Duitse vluchtelingen in Duitsland vormen in mindere mate een probleem, omdat aan hen bij decreet van de bezettingsautoriteiten de burgerrechten zijn verleend. De volledige nationaliteit hebben zij echter niet. Bij de Westduitse regering zal dus — evenals bij andere regeringen — moeten worden aangedrongen op wettelijke maatregelen, die hun positie regelen, en voorts op een gulle naturalisatiepolitiek. Statenloosheid als massaverschijnsel moet zoveel mogelijk worden beperkt.

**

Het vraagstuk van de sociaal-economische absorptie is in het algemeen voor de vluchtelingen en voor hen, die de financiële zorgen voor hun onderhoud dragen, van grotere betekenis dan de politieke absorptie. Ook in dit opzicht bestaan er grote verschillen tussen de landen, die vluchtelingen opnamen, en tussen de ongeabsorbeerde groepen zelf. Het grootste probleem in dit opzicht vormt West-Duitsland. Dit land is er eenvoudig niet in geslaagd dit enorme brok mensenmateriaal te verwerken — ofschoon de immigranten dezelfde taal spraken en ten dele in hetzelfde leger gevochten hadden als de oude bevolking. Deze onmacht is ook wel begrijpelijk; ze werd in de eerste plaats veroorzaakt door het grote aantal: zeven en een half miljoen kwamen in de zomermaanden van 1946 het land binnen! In de tweede plaats was dat land niet geschikt om immigranten op te nemen, omdat de industrie nog niet op gang was. In de derde plaats vormden de immigranten niet het meest geschikte materiaal voor een snelle inschakeling. Ze waren immers volkomen ongeselecteerd, vormden zelfs ten dele een contra-selectie door het aanvankelijk ontbreken van volwassen mannen. Bovendien waren ze zwaar geschokt door het verlies van goederen, positie en vaderland en nog lang niet rijp voor een normaal arbeidsleven.

Toen men — pas na enkele jaren — het probleem van de inschakeling van deze miljoenen in het productieproces van West-Duitsland begon te bestuderen, is het allereerst gesteld als een vraagstuk van relatieve overbevolking. Men heeft berekend, dat de gemiddelde bevolkingsdichtheid van de drie Westelijke zones was gestegen van 169 personen per km² in 1939 tot 205 in 1950. Men heeft geklaagd, dat bij deze bevolkingsdichtheid slechts 60 pCt van de voedselbehoefte door eigen productie kon worden gedekt, en uitvoerig uiteengezet, dat het woonruimtetekort, dat door de bombardementen reeds zeer groot was, door de toegenomen bevolking tot 40 à 45 pCt was gestegen. De werkloosheid, die sedert 1948 voortdurend is gestegen, wordt door velen eveneens toegeschreven aan de steeds wassende vluchtelinginstroom.

Tot voor kort waren beschouwingen over dit probleem van de relatieve overbevolking van Duitse zijde vrijwel steeds pessimistisch gestemd. De laatste maanden echter

klinkt er een andere toon. In een rapport¹⁾, dat is uitgebracht door de vier belangrijkste reserchinstitutionen, wordt de Westduitse economische structuur vergeleken met die van Engeland en Noord-Ierland. Zowel de absolute grootte van de bevolking als de huidige bevolkingsdichtheid blijken nauwe overeenkomsten te vertonen, evenals het beschikbare landbouwareaal. West-Duitsland beschikt over een grotere potentiële productie van kolen en andere grondstoffen; het enige gebied, waarop het ver achterblijft bij Engeland, is de industriële export. De conclusie is dan ook, dat het zeer goed mogelijk is om met behulp van credieten uit het buitenland en besparingen de Westduitse industrie zodanig op te bouwen, dat zowel full employment als een behoorlijke levensstandaard zijn verzekerd.

Het komt mij voor, dat zowel de pessimistische beschouwingen van enkele jaren geleden als het optimistische rapport van nu, tekort schieten in begrip van de uitzonderingspositie, die de ongeabsorbeerde groepen in West-Duitsland innemen. Deze positie compliceert nl. in sterke mate het kwantitatieve probleem. En wel in drie opzichten. In de eerste plaats zijn indertijd de binnenstromende vluchtelingen over Duitsland verdeeld op een zodanige manier, dat velen in of bij hun woonplaats in het geheel geen werkgelegenheid vinden. Op het platteland, waar de meeste ongeschonden woningen waren, vindt men nog steeds de meeste niet-geabsorbeerden. Recente tellingen voor het gehele land zijn mij niet bekend, maar Sleeswijk-Holstein heeft in December 1948 en Januari 1949 een „Flüchtlingssondererhebung“ gehouden. Daaruit bleek, dat 64 pCt van de vluchtelingenbevolking woonde in gemeenten beneden de 10.000 inwoners, tegen 48,7 pCt van de totale bevolking. Slechts 16,8 pCt van de vluchtelingen had onderdak gevonden in de grote steden (boven 50.000), waar echter 30,8 pCt van de totale bevolking woonde. De „misplaatstheid“ van sommige vluchtelingen wordt misschien het best geïllustreerd met een verhaal van Dr Beyer over Sylt. Op dit duineneiland, dat uitsluitend van badgasten leeft, wonen 2000 verdreven boeren, uit het Oosten in oude S.S.-barakken. Landbouw kunnen ze er niet bedrijven en zelfs op het hoogtepunt van het seizoen vonden slechts 20 hunner werk bij het badbedrijf.

De tweede factor, die hun inschakeling belemmert, is de pauperisering, die door en tijdens de verplaatsing werd veroorzaakt. Hele groepen vluchtelingen kunnen niet normaal werken, omdat ze geen schoenen hebben of geen fietsen. Zelfstandige ambachtslieden zijn hun noodzakelijkste werktuigen kwijt, artsen hun boeken en instrumenten. Ook zijn er heel veel — vooral onder de vrouwen — lichamelijk en geestelijk zó uitgeput geraakt, dat ze niet meer als normale arbeidskrachten te beschouwen zijn. Een aantal psychische factoren — schaamte over hun pijnsnelle maatschappelijke daling, afkeer voor een vreemd en lager beroep — verscherpt nog deze situatie.

De derde factor ligt niet zozeer bij de vluchtelingen zelf als wel bij de hen omringende bevolking. Om het nog vriendelijk te zeggen: de „Heimatvertriebene“ zijn in Duitsland niet welkom geweest. In vele streken zijn spanningen opgetreden tussen „Altbürger“ en nieuw aangekomenen en deze manifesteren zich o.a. in een tegenzin bij de werkgevers om vluchtelingen aan te nemen als men plaatselijke arbeiders kan krijgen. Deze psychologische remmingen zullen nog geruime tijd blijven bestaan; men kan op papier nog zoveel werkgelegenheid scheppen, ten slotte beslissen toch de werkgevers zelf wie ze zullen aanstellen.

Het resultaat van deze drie factoren vindt men in de werkloosheidscijfers: 37 pCt van de werklozen moet tot de vluchtelingen worden gerekend, terwijl deze groep nog geen 19 pCt van de bevolking uitmaakt. In Sleeswijk

Holstein was 32 pCt van de gezinshoofden bij de vluchtelingen werkloos (hun absoluut aantal beliep 141.000 personen). Bovendien waren nog 95.000 gezinnen zonder verzorger.

* * *

In het aangezicht van de bijna catastrofale situatie van de vluchtelingen is natuurlijk een aantal maatregelen beraamd en ten dele uitgevoerd, die een betere inschakeling beoogden. Met grote energie hebben groepen van vluchtelingen eigen industrieën herbouwd en daarin hun lotgenoten werk verschaffd. Het meest bekende voorbeeld van deze „Selbsthilfe“ — die in Duitsland thans sterk wordt gepropageerd en officiële en particuliere steun geniet — is de „verhuisde“ glasindustrie van het Sudetenduitse plaatsje Gablonz. Deze heeft echter onder de gevolgen van de geldzuivering zeer zwaar te lijden gehad. Om dit soort teleurstellingen te voorkomen is een centraal plan — als onderdeel voor een algemeen industrialisatieprogramma — en een centrale credietverlening noodzakelijk. Hetzelfde geldt voor de werkverruimingsplannen, die thans door de Overheid worden opgesteld. Tot verleden jaar had elk van de „Länder“ zijn eigen „Flüchtlingsamt“ met een eigen politiek. Omdat de niet-plaatsbaren niet met andere „Länder“ konden worden uitgewisseld, schoot men met de werkverruiming slecht op. Sinds de inrichting van een „Bundesflüchtlingsministerium“ in Bonn, dat onder leiding staat van Dr Lukaseck, is de situatie verbeterd. Er wordt nu gewerkt aan een groot federaal programma van werkverruiming en werkverschaffing, waarin dan op de duur de landelijke plannen zullen worden ingevoegd. De vluchtelingen zelf ageren voor een „Lastenausgleich“, die hun sociale positie zeer zou versterken, en verder voor erkenning van pensioenrechten, volledige opnemings in de sociale verzekering, enz. Velen in Duitsland zijn er thans wel van overtuigd, dat er grote maatregelen nodig zijn. Een systematisch programma, dat algehele sociale en economische inschakeling tot einddoel heeft, werkt echter nog niet.

* * *

In het bovenstaande is nogal uitgebreid over het Duitse probleem; dit betekent echter niet, dat andere landen geen moeilijkheden hebben met inschakeling van hun vluchtelingenbevolking. Vergelijken met Duitsland zijn de andere vraagstukken echter betrekkelijk gering in omvang. De weerstanden, die tegen inschakeling bestaan, liggen ook elders aan twee kanten. Soms bij de vluchtelingen zelf. De republikeinse Spanjaarden in Frankrijk bijv. willen met alle geweld Spaans blijven. Ze vestigen zich zo dicht mogelijk bij de Spaanse grens, ze weigeren hun kinderen naar Franse scholen te sturen, ze vragen geen naturalisatie. Dit alles verhindert hun volledige economische inschakeling in het Franse milieu en veroorzaakt onder hen grote werkloosheid en armoede.

Zij zijn een betrekkelijke uitzondering. Meestal komen de weerstanden tegen opnemings van een vluchtelingengroep van de zijde van de oorspronkelijke bevolking. Soms werken hier religieuze verschillen mee en bijna altijd zijn er taalverschillen. De laatste tijd is men in West-Europa ook beducht voor communistische infiltratie, wanneer het vluchtelingen uit Oost-Europa betreft.

Het best geslaagd lijkt mij de absorptie van de Baltische vluchtelingen in Zweden. Dit was een hoog ontwikkelde groep, met wie reeds culturele banden bestonden. Overheidsmaatregelen en particuliere hulpverlening hebben hier een inschakeling van bijna 100 pCt bewerkstelligd.

In de komende jaren zal West-Europa in toenemende mate aandacht moeten schenken aan het probleem van de absorptie. Faalt West-Europa in dit opzicht, dan lijdt het een politieke nederlaag tegenover Oost-Europa, dat voor een deel toch nog altijd zijn hoop op het Westen vestigt. Laat West-Europa ongeabsorbeerde bevolkings-

¹⁾ „Lebensfähigkeit und Vollbeschäftigung; Ein Beitrag zur Frage des wirtschaftlichen Wiederaufbaus in Deutschland“, Bonn, April 1950.

groepen verder verkommeren, dan kweekt het a-sociale elementen en het lijdt een blijvende economische schade, door zonder noodzaak onproductieve groepen in zijn midden te dulden. Ziedaar het probleem. De oplossing is niet eenvoudig.

Bindhoven.

H. VERWEIJ—JONKER.

DE BEDRIJFSORGANISATIE DER OVERJARIGE CULTURES IN INDONESIË.

Op 24 Juli a.s. zal in Djakarta worden herdacht, dat 25 jaar geleden het *Algemeen Landbouw Syndicaat* werd opgericht. Dit feit moge aanleiding zijn tot het geven van een karakteristiek van de bedrijfsorganisatie der overjarige cultures in Indonesië, zoals deze ontstaan en gegroeid is nadat het Westers grootlandbouwbedrijf door de Agrarische Wet van 1870 zijn kans in Indonesië had gekregen.

Het Algemeen Landbouw Syndicaat (A.L.S.) is een rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging van eigenaren van op Java gelegen ondernemingen van overjarige cultures, te weten de rubber, thee, kina, koffie, cacao, vezel, kapok, oliepalm en klapper. Met de Algemene Vereniging van Rubberplanters ter Oostkust van Sumatra (A.V.R.O.S.), waarin de overjarige cultures ter Sumatra's Oostkust en in Noord-Sumatra zijn verenigd, en voorts met de 4 verenigingen voor de éénjarige cultures heeft het A.L.S. gemeen, dat vrijwel alle ondernemers voor wie het lidmaatschap open staat, als lid zijn toegetreden. En aangezien bedoelde verenigingen tezamen het gehele terrein van de grootlandbouw in Indonesië bestrijken, kan worden vastgesteld, dat het grootlandbouwbedrijf in Indonesië voor practisch 100 pCt op vrijwillige basis georganiseerd is in de 6 grote Organisaties, die op hun beurt zijn aangesloten bij de top-organisatie, de eveneens op vrijwillige toetreding gebaseerde Ondernemersbond voor Indonesië.

* * *

In vergelijking tot de ontwikkelingsgang van de andere Organisaties, is die van de Organisatie der overjarige cultures het minst rechtlijnig verlopen. Duidelijker dan bij de andere Organisaties leert ons de geschiedenis van het A.L.S. en zijn voorgangers (sinds 1899: *Algemeen Koffie Syndicaat*; sinds 1900: *Algemeen Syndicaat voor de Koffiecultuur en andere Bergculturas*; sinds 1907: *Nederlandsch-Indisch Landbouw Syndicaat*), dat elke specifieke ontwikkelingsfase van het bedrijfsleven of een gedeelte daarvan, vraagt om een eigen organisatievorm; dat echter een eenmaal tot stand gekomen organisatievorm doel in zichzelf dreigt te worden en niet dan met vertraging zich opleegt aan te passen aan de zich wijzigende behoeften, een verschijnsel, dat duidelijker aan de dag treedt naarmate het ledenaantal groter, de geografische spreiding der aangesloten bedrijven wijder en de aard der bedrijven minder gelijksoortig is.

Al is dus in het verleden de organisatievorm der overjarige cultures niet altijd zuiver afgestemd geweest op de behoeften der bedrijfsgenoten, het zijn toch altijd die behoeften geweest, welke uiteindelijk de vorm en het karakter van de bedrijfsorganisatie hebben bepaald. Aanvankelijk (omstreeks 1880, dus vrij spoedig nadat de grootlandbouw op Java woeste grond in erfpacht kon krijgen voor de duur van 75 jaar) hebben de landbouwondernemers zich districtsgewijze aaneengesloten zonder dat hen duidelijk voor de geest stond in welke behoeften door gezamenlijk overleg en gezamenlijk optreden zou kunnen worden voorzien. De planters, toen nog groten-deels persoonlijk eigenaar der ondernemingen, kwamen van tijd tot tijd bijeen om *onderling overleg* te plegen aangaande de gemeenschappelijke bedrijfsbelangen, die hoofdzakelijk lagen op cultuurtechnisch gebied, maar ook o.a.

op het gebied van de werkvolkvoorziening, de gezondheidszorg, de bereiding, verpakking en afvoer van het product. Daarbij kwam, dat men in die begintijd weinig of geen steun maar wel tegenwerking van de zijde van het Gouvernement ondervond. O.a. leverde de uitgifte van het land in erfpacht vele moeilijkheden op, waar men als individueel ondernemer machteloos tegenover stond. Onder de drang der omstandigheden gingen de planters over tot nauwere aaneensluiting en tot oprichting van de lokale *Landbouwverenigingen*, die, na verkregen rechtspersoonlijkheid, ook naar buiten toe actie konden voeren ten bate van de aangesloten ondernemingen, hun leden.

* * *

In dit stadium van de ontwikkeling dezer bedrijfsorganisatie (West-Java bezat in 1898 4, Midden-Java 3 en Oost-Java eveneens 4 Landbouwverenigingen op het gebied der overjarige cultures) kan voor het eerst worden gesproken over „functionele centralisatie”¹⁾ of samenwerking tussen ondernemers of hun administrateurs (bedrijfsleiders) met het oogmerk door de gecreëerde verenigingen telkens die functies voor de ondernemingen te doen verrichten, welke in samenwerking met hogere productiviteit kunnen worden verricht dan zonder samenwerking. Aan het begrip „functionele centralisatie”, zich hier uitend in vormen van horizontale bedrijfsconcentratie met behoud van de zelfstandigheid der samenwerkende bedrijfseenheden, kan m.b.t. de overjarige cultures in Indonesië inhoud worden gegeven door te onderscheiden tussen de volgende hoofdfuncties:

1. de behartiging van bedrijfsbelangen van algemene aard;
2. de behartiging van de belangen van de cultuurondernemingen bij een voortdurend op de practijk gericht wetenschappelijk cultuurtechnisch onderzoek;
3. de bevordering van de toepassing der uitkomsten van het wetenschappelijk onderzoek in de practijk.

Deze hoofdfuncties zijn van het ontstaan der eerste Landbouwverenigingen af eigenlijk altijd aan afzonderlijke organen toevertrouwd geweest, al waren het in de begintijd niet altijd organen die van de eigen organisatie deel uitmaakten. Men denke in dit verband aan de proefstationsarbeid (de sub 2 genoemde hoofdfunctie), waarvoor men in den beginne was aangewezen op 's Lands Plantentuin. Naarmate de bedrijfsorganisatie uitgroeide, kwam de verrichting van de genoemde hoofdfuncties geheel binnen het arbeidsveld van de eigen organisatie te liggen, in die zin, dat de hoofdfuncties genoemd sub 1 en 3 werden verricht door de zuiver lokale Landbouwverenigingen en de verrichting van de hoofdfunctie genoemd sub 2 werd toevertrouwd aan de particuliere *Proefstations*.

Verbeterde binnenlandse verbanden, moeilijkheden m.b.t. de afzet op de wereldmarkt en behoeften aan nauwer contact met de centrale Overheid, leidden tot het ontstaan van het derde belangrijke orgaan: de centrale vereniging ter verrichting van de eerstgenoemde hoofdfunctie, waarbij gedacht moet worden aan de belangen op economisch, financieel-fiscaal, juridisch en sociaal gebied, welke de ondernemingen met elkaar gemeen hebben. In de overjarige cultures is voor de verrichting van deze functie tenslotte het *Algemeen Landbouw Syndicaat* in het leven geroepen. Aangezien de genoemde bedrijfsbelangen in elkaar grijpen, zodat verband nodig is tussen de organen, die de functies vervullen, is steeds naar centralisatie en naar een nauw contact tussen de organen der Organisatie gestreefd. Ook dit doel is tenslotte bereikt. Het *Algemeen Landbouw Syndicaat* (hoofdfunctie 1) en de in 1933 opgerichte *Centrale Proefstations Vereniging* (hoofdfunctie 2) hebben één en dezelfde Voorzitter en een gezamenlijk secretariaat; de Landbouwverenigingen (hoofdfunctie 3

¹⁾ Dr Ir J. Goudriaan Jr., „Enkele opmerkingen over horizontale bedrijfsconcentratie als middel tot verhoging van de productiviteit”, *Bedrijfs-economische Studiën*, blz. 497 e.v.

en hoofdfunctie 1 voor zover van strikt lokaal belang zijnde) zijn geworden tot *Kringen* van A.L.S. en C.P.V. Ten kantore van het Algemeen Landbouw Syndicaat te Djakarta komen alle draden samen. Van groot praktisch belang is daarbij ook het van na de oorlog daterend instituut van *A.L.S.-Vertegenwoordigers, -Rayon-Vertegenwoordigers en -Ressortleiders*, welk instituut wat betreft de behartiging van algemene bedrijfsbelangen van locale aard en het onderhouden van het contact met de centrale organen, min of meer in de plaats is getreden van de lokale Landbouwverenigingen.

* *

Met uitzondering van de proefstationswerkzaamheden, heeft de hierboven geschetste bedrijfsorganisatie zijn vrijwillig karakter steeds behouden. Er zijn echter jaren geweest (tussen 1915 en 1925, in het bijzonder na de crisis van 1921), waarin het woord „parasitisme” niet van de lucht was. Weinig minder belangrijk dan het huidige vraagstuk van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie in Nederland, zijn in die jaren de problemen geweest, welke zich in Indonesië m.b.t. de bedrijfsorganisatie in de grootlandbouw hebben voorgedaan. Ten dele kan zelfs wat de aard van de vraagstukken betreft van een duidelijke parallel worden gesproken. Niet echter wat de uitgangspunten betreft. Het waren in Indonesië niet de economische of de sociaal-economische overheidspolitiek en evenmin ordeningsvraagstukken, doch bovenal het bestaande „parasitisme” ten aanzien van de particuliere proefstations, waaruit de plannen zijn voortgekomen tot het instellen van publiekrechtelijke organen, de *Kamers van Landbouw*, welke ten dele in de plaats zouden treden van de bestaande organisaties. Een tweede belangrijk punt was, dat vele ondernemingen zich ook van het lidmaatschap der Landbouwverenigingen, destijds federatief verenigd in het Nederlandsch-Indisch Landbouw Syndicaat, waren blijven onthouden, terwijl toch het Dagelijks Bestuur van dat Syndicaat reeds bij Regeringsbesluit van Juni 1913 benoemd was tot Commissie van Advies inzake de Landbouwnijverheid op Java (met uitzondering van de suikerindustrie), „bestemd om aan de Regering, de Chefs der Departementen van algemeen burgerlijk bestuur en de Hoofden van Gewestelijk Bestuur advies uit te brengen, inlichtingen te geven of voorstellen te doen m.b.t. deze nijverheid”.

De gedachte Kamers van Landbouw, toegerust met publiekrechtelijke bevoegdheid, alle bedrijfsgenoten omvattend en beschikkend over de opbrengsten van de door hen of door de Overheid te treffen landbouwkamerbelasting, zouden tot taak hebben:

1. het stichten en onderhouden van proefstations;
2. het uitbrengen van adviezen en het doen van voorstellen aan de Regering en haar organen;
3. het bevorderen van de afzet van landbouwvoortbrengselen;
4. het bevorderen in het algemeen van alles wat de ontwikkeling en de bloei van de betrokken landbouwbedrijven ten goede kan komen.

De desbetreffende ontwerp-ordonnantie heeft het Staatsblad nooit bereikt. De Regering stelde zich op het standpunt, dat de door de bestaande organisaties voorgestane „sovereiniteit in eigen kring” aanvaardbaar en zelfs geveinst was, dat echter regeringshulp slechts op uitdrukkelijk verzoek van de belanghebbenden verleend kon worden. Laatstgenoemd desideratum heeft de doorslag gegeven. Het stond namelijk in die jaren niet langer vast, wie de „belanghebbenden” waren: de administrateurs der ondernemingen of de eigenaren resp. hun vertegenwoordigers. Daarbij kwam, dat de eigenaren geheel anders oordeelden over deze aangelegenheid dan hun administrateurs. Door toedoen van de in 1921 in Nederland opgerichte *Ondernemersraad voor Nederlandsch-*

Indië en de in 1922 als zusterorganisatie te Batavia ontstane *Indische Ondernemersbond* — beide eigenarenorganisaties — werd beslist ten gunste van een gecentraliseerde en geünificeerde vrijwillige organisatie van eigenaren, waartoe in 1925 het A.L.S. werd opgericht. Dat in 1933 toch om regeringshulp moest worden verzocht (welke verleend werd in de vorm van de *Crisis Cultuur Fondsen*, waaraan door alle overjarige cultures verplicht moest worden bijgedragen ten behoeve van de proefstations; de research en de afzetbevordering), willen wij hier verder buiten beschouwing laten.

* *

In een breder opgezette analyse van de bedrijfsorganisatie in Indonesië zou de paragraaf „*De Organisatie en de Overheid*” veel aandacht vereisen. Want het karakter der bedrijfsorganisatie hier te lande is altijd voor een belangrijk gedeelte bepaald geworden door het overheidsbeleid, terwijl omgekeerd de Overheid zich bij het uitstippelen en het uitvoeren van haar agrarisch beleid, in geleidelijk toenemende mate bediend heeft van de Organisaties. In toenemende mate, omdat het vraagstuk: „Hoe een harmonieuze groei te bewerkstelligen van zowel de Westerse als de Oosterse bedrijfssfeer?” ten gevolge van de expansiedrang van de Westerse sfeer steeds moeilijker werd en de Overheid de aanwezigheid van de overkappende Organisaties in die sfeer gaarne accepteerde als middel tot verlichting van haar bijzondere taak om de — niet georganiseerde — Oosterse sfeer te beschermen en te leiden. Anderzijds moest zij steeds voor ogen houden, dat het Westers bedrijfsleven de hefboom was van de gehele welvaart van Indonesië; representatieve bedrijfsorganisaties brachten haar ook in dit opzicht een belangrijke taakverlichting.

Representatief voor de sector der overjarige cultures is de Organisatie pas geworden in de vorm, die wij kennen als het *Algemeen Landbouw Syndicaat*. De bij de oprichting toegetreden leden vertegenwoordigden circa 75 pCt van de totale oppervlakten der overjarige cultures op Java; kort na de oprichting steeg dit percentage tot 85. Eind 1937 was ruim 97 pCt van alle rubber-, kina-, thee-, koffie- en cacao-ondernemingen aangesloten. Tezamen met het dochtersyndicaat voor de Buitengewesten omvatte de Organisatie in 1939 520.000 ha, of bijna 99 pCt van alle ondernemingen van overjarige cultures in Indonesië met uitzondering van het zgn. A.V.R.O.S.-gebied. Sedert het Syndicaat, na de oorlog, is ingeschakeld bij de verkrijging en de verdeling van schaarse goederen en bedrijfsmiddelen, is de aantrekkelijkheid van het lidmaatschap nog toegenomen. Het is dan ook bepaald onjuist om van de bestaande Organisaties slechts het Suiker Syndicaat als representatief te beschouwen²⁾. De mening, dat de privaatrechtelijke status door een publiekrechtelijke vervangen dient te worden³⁾, delen wij evenmin; o.a. omdat blijkens het bovenstaande reeds sinds vele jaren niet meer van „parasitisme” gesproken kan worden en het bestaan van de vele aanrakingspunten tussen de Westerse en de Oosterse bedrijfssfeer hoogstens een zeer summiere verlening van verordenende bevoegdheid aan de bedoelde Organisaties zou toestaan. De stelling, dat alleen aan een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie door de Staat bevoegdheden kunnen worden overgedragen⁴⁾ moge theoretisch juist zijn, de praktijk in Indonesië bewijst dagelijks, dat ook vrijwillige Organisaties volledig in staat zijn bepaalde gedeelten van de overheidstaak (bijv. verdeling van deviezen, goederen en materialen, het op-

²⁾ M. Nijpels, „Inleidende beschouwing over het vraagstuk der publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties in Indonesië”, *Economisch Weekblad voor Indonesië*, dd. 4 en 11 December 1948, blz. 1060.

³⁾ Idem, blz. 1060. Ook: A. Jonkers, „Welvaartszorg in Indonesië”, hoofdstuk XI. Jonkers besteedt vrijwel geen aandacht aan de bestaande Organisaties.

⁴⁾ Brongersma, bij de Eerste Kamer-behandeling van het wetsontwerp inzake de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie; Wetsontwerpen vergadering dd. 24 Januari 1950, blz. 172.

cieringsmethoden op nationaal inkomen en werkgelegenheid enerzijds en het vraagstuk van de verdeling van een constant nationaal inkomen over consumptie en investeringen anderzijds. Hierdoor verliest de analyse, naar ik meen, veel van haar waarde. Het vraagstuk van de verdeling van baten en lasten over de tijd is juist het meest belangwekkend in een dynamische analyse, die de invloed van de financieringsmethoden op consumptie, investeringen en besparingen bij een zich door die financieringsmethoden en door de verschuiving tussen besparingen en actieve investeringen wijzigend nationaal inkomen bloot legt. Het vraagstuk van de invloed bijvoorbeeld der fondsvorming op de verhouding tussen besparingen en actieve investeringen kan bij de gehanteerde irrealistische veronderstelling van een constant nationaal inkomen niet tot zijn recht komen.

Het boek wordt besloten met een korte beschouwing over een mogelijk conflict tussen „wat economisch en wat sociaal het beste is”. De vergroting van het maatschappelijk inkomen ziet de schrijver hier als economisch — tevens sociaal — doel en de verkleining der ongelijkheid in de verdeling van het maatschappelijk inkomen als sociaal doel.

Ik zou dit boek bij voorkeur niet in handen willen geven van diegenen, die in de besproken problemen wensen te worden ingeleid. Zij zouden het gevaar lopen, zeer spoedig het spoor bijster te worden. De deskundige econoom zal evenwel in dit boek naast veel „opfrissingen” van literatuurkennis tal van aanknopingspunten voor verder kritisch onderzoek kunnen vinden. Het resultaat van de eerste stappen van Mr Bolkestein op het terrein der sociaal-economische problematiek van de openbare financiën heeft zijn analytisch vermogen duidelijk aangetoond. Mogen wij in de toekomst rijpere vruchten van zijn geest op papier zien, dan zullen die wellicht belangwekkende bijdragen kunnen leveren tot de zo schaarse Nederlandse literatuur over de theorie der overheidsfinanciën.

Bussum.

Prof. Dr C. GOEDHART.

AANTEKENINGEN.

ENIGE ASPECTEN VAN HET „SELF-SERVICE”-SYSTEEM.

Momenteel vindt ca 60 pCt van alle voedingsmiddelen-aankopen in de Verenigde Staten plaats in winkels, die het „self-service”-systeem toepassen. Dit systeem kan volgens „The Financial Times” van 10 Juni jl. het best worden vergeleken met dat van een uitleenbibliotheek. De winkel is zodanig ingericht, dat de klant in de gelegenheid wordt gesteld tussen de uitgestalde artikelen door te wandelen. De klant helpt zichzelf en komt uiteindelijk bij de uitgangstronche terecht. De taak van de winkelbediende is beperkt tot inpakken, het opnemen van speciale orders en het houden van toezicht.

Het „self-service”-systeem kan, wanneer het efficiënt wordt toegepast, een belangrijke bijdrage leveren tot vergroting van de netto-winst en de omzetten van de winkelier. Over het algemeen kopen de klanten nl. meer, naarmate zij meer zien. In onderstaande tabel, die is samengesteld aan de hand van een recent overzicht van de koopgewoonten in Amerika, wordt het belang van het confronteren der klanten met een groot aantal verschillende artikelen geïllustreerd. Aangegeven is hierin, hoe de totale aankopen waren verdeeld. Zo geeft de tweede kolom aan, dat 41,1 pCt van de aankopen van artikelen in blik werd gedaan door kopers, die tevoren reeds hadden bepaald, welk product zij wilden kopen (bijv. spinazie); de derde kolom geeft aan, dat 11,2 pCt van de aankopen van artikelen in blik werd gedaan door kopers, die wel wisten, dat zij bijv. blikgroenten moesten hebben, maar nog niet welke soort.

Artikelen	Vooraf bepaalde aankopen		Geaccepteerde substitutie-artikelen in pCt	Impulsieve aankopen in pCt
	per artikel in pCt	per groep in pCt		
Artikelen in blik	41,1	11,2	2,2	45,5
Zeep	49,1	6,7	3,3	40,9
Graanproducten ..	50,2	8,2	1,1	40,5
Jam, gelei, pastei enz.	25,3	12,9	1,4	60,4
Biscuits enz.	25,8	6,5	0,03	67,4
Verse groenten ..	51,9	16,9	1,1	30,1
Vers fruit	51,8	12,7	1,8	33,7

Zelfs, indien rekening wordt gehouden met een behoorlijke foutenmarge, zijn de cijfers in de rechterkolom bijzonder opvallend. Slechts ca 25 pCt van de kopers van jam etc. heeft tevoren nauwkeurig bepaald welk artikel gewent is; ca 13 pCt weet dit nog niet precies, maar wel, dat zij of jam, of gelei of pastei enz. willen kopen en hoewel vrijwel niemand bereid is, substitutie-artikelen te accepteren wordt meer dan 60 pCt van de aankopen in deze groep gedaan door personen, die tevoren niet het flauwste idee hadden, dat zij enig artikel uit deze groep zouden kopen. Gegevens van het „British Market Research Bureau” wijzen op soortgelijke ervaringen; in Engeland is ca $\frac{1}{3}$ der aankopen van niet-gerantsoeneerde artikelen impulsief.

De winkels, die het „self-service”-systeem toepassen maken van bovengenoemde omstandigheid ten volle gebruik. De uitstallingen worden zo ingericht, dat de kopers alle te verkopen goederen voorbijkomen; goederen, waarnaar een grote vraag bestaat, worden zodanig opgesteld, dat zij dienen als magneten, die de klanten naar andere afdelingen trekken, terwijl aantrekkelijke uitstallingen, die goed zichtbaar zijn van ieder deel van de winkel uit, de aandacht vestigen op goederen, die de klant in normale gevallen zou negeren. Het openlaten van plaatsen op de toonbanken — zgn. „starter gaps” — suggereert, dat van alle soorten artikelen wordt gekocht en helpt de koper bij het doen van zijn keuze.

De omzetten in de winkels, die in Engeland het „self-service”-systeem zijn gaan toepassen, schijnen — na een periode van achteruitgang, waarin de kopers met de nieuwe methode vertrouwd moesten geraken — gemiddeld ongeveer 30 à 35 pCt groter te zijn dan vóór de toepassing. De totale bedrijfskosten blijven volgens gegevens van de „National Cash Register Company”, die — vnl. in Amerika en Scandinavië — reeds meer dan 14.000 winkels behulpzaam is geweest met de omschakeling naar dit systeem, constant. Rekening houdend met de toegenomen omzetten echter, vertonen de kosten een niet onaanzienlijke daling. Over het algemeen resulteerden de grotere bedrijvigheid in de winkels en de veranderingen in het winkelpersoneel in lagere loonkosten per £ aan omgezette artikelen.

Hoewel geen exacte gegevens bekend zijn omtrent de kosten van overschakeling van het oude naar het nieuwe systeem, is „The Financial Times” van mening, dat deze kosten wel zo hoog zullen zijn, dat zij voor menig winkelier een hindernis zullen vormen. Zo zal de winkelier, behalve voor de nieuwe inrichting enz., over extra kapitaal moeten beschikken voor het aanhouden van grotere voorraden van een groter aantal verschillende artikelen. De vrees wordt wel geuit, dat door het „self-service”-systeem de kans op „lekkage”, vnl. door diefstal van artikelen, belangrijk zal toenemen. Uit een desbetreffende enquête, die het „British Market Research Bureau” heeft gehouden, bleek echter, dat de ervaringen deze vrees niet bevestigden.

Een — weliswaar weinig gespreid — onderzoek naar de opinie van de kopers over het nieuwe systeem leidde tot de conclusie, dat ongeveer 75 pCt van de vrouwen, die in de toepassende winkels kochten, het systeem waardeerde — ondanks het feit, dat zij tot nu toe geen voordelen hadden genoten van de lagere kosten — en wel voornamelijk wegens de vlugge en gemakkelijke bediening en de overzichtelijke wijze, waarop de artikelen zijn

tentoongesteld. Een betrekkelijk groot deel der voorstanders was jonger dan 35 jaar.

Over het algemeen ziet het er, aldus „The Financial Times” naar uit, dat het „self-service”-systeem in Engeland de grens van het experimentele stadium is gepasseerd en dat de komende twee à drie jaren uiteindelijk over het al dan niet slagen zullen beslissen. Volgens schattingen van het „British Market Research Bureau” waren er eind 1949 ongeveer 400 coöperatieve bedrijven, die het systeem toepasten. Momenteel echter vormt het beëindigen van de rantsoenering van een groot aantal levensmiddelen een bedreiging van het „self-service”-systeem. Het verkopen van schaarse artikelen van „onder de toonbank” is daarvoor in de plaats gekomen, hetgeen betekent, dat het onverstandig van de winkelier zou zijn, indien hij openlijk schaarse goederen voor iedereen verkrijgbaar zou uitstellen. Op langere termijn echter zullen de kosten de beslissende factor vormen en deze schijnen het pleit in het voordeel van het „self-service”-systeem te zullen beslechten. Iedere druk op de detailhandelsmarge zal meer winkeliers doen besluiten het systeem te gaan toepassen en bij iedere grootscheepse toepassing zal de consument het grootst mogelijke voordeel van zijn aankopen in de vorm van prijsverlagingen kunnen hebben.

DE FRANSE BETALINGSBALANS.

Blijkens gegevens, die het Franse Ministerie van Financier heeft gepubliceerd, is het betalingsbalansdeficit van Frankrijk en koloniën in 1949 t.o.v. 1948 met meer dan de helft teruggelopen. Het deficit van de lopende rekening — dus exclusief de kapitaaltransacties — beliep in 1949, zoals uit onderstaande tabel blijkt, uitgedrukt in dollars, \$ 706 mln, tegen \$ 1.737 mln in 1948 en \$ 1.676 mln in 1947.

Betalingsbalans.

(lopende rekening in \$ mln)

	1947	1948	1949
Goederenuitvoer	+ 1.040	+ 1.082	+ 1.567
Goederenimport	— 2.492	— 2.510	— 2.035
Handelsbalanssaldo Frankrijk	— 1.452	— 1.428	— 468
Handelsbalanssaldo Koloniën	— 163	— 208	— 167
Handelsbalanssaldo Franc zone	— 1.615	— 1.636	— 635
Saldo der overige lopende posten	— 61	— 101	— 71
Saldo lopende rekening	— 1.676	— 1.737	— 706

De verbetering van Frankrijks betalingsbalans t.o.v. niet-dollarlanden is zeer opvallend. Was er in 1948 nog sprake van een tekort op de lopende rekening van \$ 603 mln, in het afgelopen jaar is dit tekort omgeslagen in een overschot van \$ 151 mln. Bovendien is Frankrijk er in geslaagd eveneens een deel van zijn schulden t.o.v. deze landen af te lossen. Terwijl nl. in 1948 de Franse verplichtingen uit hoofde van betalingsaccorden een stijging met \$ 117 mln vertoonden, is in de loop van het afgelopen jaar een daling van deze schulden met \$ 286 mln bewerkstelligd. Tegelijkertijd zagen de Banque de France en het Deviezenfonds kans een belangrijke voorraad aan deviezen van niet-dollarlanden te kweken, welks tegenwaarde per ultimo 1949 \$ 130 mln bedroeg.

Het lopende betalingsverkeer met het dollargebied resulteerde in een tekort van \$ 857 mln, tegen \$ 1.134 mln in 1948. Dit tekort kon voor een aanzienlijk deel — \$ 855 mln — worden gedekt d.m.v. Amerikaanse hulp in het kader van het Marshall-plan. Men moet echter niet over het hoofd zien, zo zegt de „Neue Zürcher Zeitung” van 20 Juni, dat de Marshall-hulp, die slechts in de vorm van goederenleveringen wordt verleend in zekere zin een

tekort op de lopende rekening doet ontstaan, hoezeer de hulp ook moge bijdragen tot het economisch herstel van het ontvangende land. Het is, zegt genoemd blad, zonder meer duidelijk, dat een land, dat gratis goederen van de Verenigde Staten ontvangt, er ook onder alle omstandigheden naar zal streven van deze schenkingen ten volle gebruik te maken, hetgeen een overeenkomstige stijging van de invoer met zich moet brengen. Een andere vraag is echter in hoeverre het land het zonder deze hulp zou kunnen stellen.

Zoals uit bovenstaande cijfers blijkt was de Marshall-hulp niet ten volle in staat het deficit op de lopende rekening met de Verenigde Staten te dekken. Bovendien werd in 1949 zeker nog voor een bedrag van \$ 76 mln aan schulden afgelost, zodat Frankrijk zich nog een bedrag van ca \$ 100 mln langs andere wegen dan de Marshall-hulp heeft moeten verschaffen, nl. \$ 62 mln door afstoten van Franse beleggingen in het dollargebied, \$ 30 mln door het aangaan van schulden en \$ 14,7 mln door inbeslagname van particuliere dollarsaldi.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt.

Hoewel de tweede helft van de maand nog niet was aangebroken, vond gedurende de verslagweek op de geldmarkt reeds de verkrapping plaats, die men deze maand had mogen verwachten. Juli is nl. een maand, waarin relatief weinig schatkistpapier vervalt, nl. f 250 mln tegenover gemiddeld f 430 mln voor alle maanden van het jaar.

Degenen, die uit liquiditeitsoverwegingen genoopt waren papier op de markt te verkopen, trachtten zoals gewoonlijk bij zeer krappe markten, zo kort mogelijk lopend papier af te stoten, teneinde het renteverlies zo laag mogelijk te houden. Het kortlopende Augustus-, September- en Octoberpapier werd daardoor tegen het hoogste disconto aangeboden, nl. 1⁵/₈ pCt, November- t/m Januaripapier tegen 1⁹/₁₆ pCt.

De kapitaalmarkt.

Het is op beleggingsgebied een van de moeilijkste vragen, of er op de beurs „wetmatigheden” bestaan, in die zin, dat er sprake is van een bepaalde reactie van de koersen op zekere gebeurtenissen, of dat hierover in het geheel niets te zeggen valt. Het koersverloop van de laatste weken toont aan, dat het eerste het geval is.

Internationaal vond nl. een aanzienlijke koersdaling plaats tengevolge van de oorlogsgebeurtenissen in het Verre Oosten. In New-York daalde de Dow Jones-index voor „industrials” van 224,4 tot 199,8, in Londen de Financial Times-index voor industriële aandelen van 114,8 op 110,9, in Amsterdam de index voor binnenlandse industriële aandelen van 211,4 op 202,8, dit alles van 23 Juni tot 14 Juli. Bij de relatief geringe daling te Amsterdam neme men in aanmerking, dat het koersniveau hier, in tegenstelling tot vele andere beurzen, de vorige maanden reeds aanzienlijk was gedaald.

Het opmerkelijke van deze ontwikkeling nu is, dat zij vrijwel uitsluitend het gevolg is van oorlogsvrees, en dat zij bijzonder veel gelijkenis vertoont met de koersontwikkeling in de jaren vóór de tweede wereldoorlog. Opvallend is, dat de voornaamste oorzaak, waardoor men vóór de gebeurtenissen in Korea, ondanks het bevredigende rendement, huiverig was aandelen te kopen (speciaal Amerikaanse), gelegen was in de vrees, dat er op vrij korte termijn een conjunctuuromslag zou kunnen komen. Vóór deze vrees is thans geen aanleiding meer. Hamsteraanpakken van het publiek in alle landen vormen een conjunctuurstimulus op de korte termijn, terwijl op langer

termijn de vergroting van de bewapening, onvermijdelijk met behulp van inflatoire middelen, hetzelfde effect heeft.

De huidige koersdalingen op de aandelenmarkten moeten derhalve, evenzeer als in de periode kort vóór en in het begin van de tweede wereldoorlog, als de gebruikelijke reactie op oorlogsgebeurtenissen worden beschouwd, waarbij het de vraag is, of zij; onverschillig hoe de verdere loop der gebeurtenissen is, op langer termijn bezien wel voldoende gemotiveerd zijn.

De obligatiemarkten staan zozeer onder invloed van de monopolie-achtige positie, die de Overheid inneemt, dat zij vrijwel geen terugslag van de gebeurtenissen onder vinden. Onderstaand koersstaatje geeft hiervan, wat Nederland betreft, een duidelijke illustratie.

Aand. indexcijfers	7 Juli 1950	14 Juli 1950
Algemeen	143,6	139,9
Industrie	207,8	202,8
Scheepvaart	135,1	132,6
Banken	119,7	117,9
Indon. aandelen	51,5	49,5
Aandelen		
A.K.U.	169 $\frac{3}{4}$	167 $\frac{1}{2}$
Philips	222 $\frac{1}{4}$	210 $\frac{1}{4}$
Unilever	199 $\frac{1}{4}$	194 $\frac{1}{2}$
H.A.L.	141	140 $\frac{1}{2}$
Amst. Rubber	122 $\frac{1}{2}$	122
H.V.A.	120 $\frac{1}{2}$	114
Kon. Petroleum	260 $\frac{1}{4}$	250 $\frac{1}{2}$
Staatsobligaties		
2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	80 $\frac{3}{8}$	80
3—3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	98 $\frac{1}{2}$	98 $\frac{5}{16}$
3 pCt Invest. certif.	99 $\frac{1}{16}$	99 $\frac{1}{16}$
3 pCt Dollarlening	97 $\frac{1}{2}$	95

DE BELGISCHE GELD- EN KAPITAALMARKT IN JUNI 1950.

De onderhandelingen, die te Parijs inzake de Europese Clearing-Unie werden gevoerd, trokken hier sterk de aandacht. Dit is zo reeds elk van de drie Marshall-jaren geweest, hetgeen begrijpelijk is, want de gang van zaken in een land als België, waarvan de economie zo sterk internationaal is afgestemd, wordt in niet onaanzienlijke mate beïnvloed door het heersende systeem van internationale betalingen. Dit jaar was er dan nog de particulariteit, dat het er aanvankelijk naar uit zag, dat van België een kredietverlening werd gevraagd, die zonder twijfel het monetaire evenwicht in het binnenland zou hebben verstoord.

Nu de modaliteiten van het nieuwe accord bekend zijn, is men tevreden, alhoewel niet wordt ontveinsd, dat de door België te leveren bijdrage aanzienlijk blijft.

De maximum bijdrage van België tot de Unie werd voor de komende twee jaren vastgesteld op \$ 360 mln. Dit bedrag is monetair gezien gedekt door \$ 80 mln voorwaardelijke giften (\$ 55 mln voor het eerste en \$ 25 mln voor het tweede jaar) en \$ 104 mln betalingen in goud vanwege de debiteurlanden; blijft een kredietverlening van \$ 176 mln. Er mag nochtans verder een deflatoire werking worden voorzien van \$ 80 mln directe giften, die aan België door de E.C.A. werden toegekend en van \$ 84 mln terugbetalingen van reeds verworven creditsaldi; blijft een netto-kredietverlening van \$ 12 mln. Hierbij dient nochtans opgemerkt, dat bovenstaande berekening berust op de volgende hypothesen: 1. het creditsaldo van België tegenover de Unie moet \$ 360

mln bedragen; 2. de tegenwaarde in B.frs van de \$ 80 mln directe hulp mag niet terug in de economische kringloop worden gebracht; 3. de Regering moet effectief de terugbetaling van \$ 84 mln uitstaande kredieten kunnen bekomen.

Bij de huidige stand van zaken ziet het er niet naar uit, dat o.a. hypothese 2 zal worden vervuld. Het ligt nl. in de bedoeling van de Regering de tegenwaarde van de directe hulp te gebruiken voor binnenlandse investeringen. Aldus wordt de ongedekte bijdrage aan de Unie uit dien hoofde verhoogd tot \$ 12 mln + \$ 80 mln = \$ 92 mln of 4.600 mln B.frs.

In het binnenland bleef de daggeldmarkt eng. Bij de banken valt gedurende de laatste maanden de stijging, aan te stippen van de termijndeposito's.

Toestand van de Belgische banken. (in miljoenen francs)

	31-12-'49	30-5-'50
Activa.		
Kas, N.B., Postcheque	2.997	2.107
Daggeld, bankiers, Moedermaatsch. . .	5.521	5.368
Kredieten aan de privaat economie . .	24.506	25.641
Handelsswissels	7.450	7.398
Prolongaties en voorschotten op effecten	703	810
Diverse debiteuren	12.328	12.862
Accepten	4.025	4.571
Kredieten aan de Overheid	34.205	34.953
Vastgelegde middelen	1.125	1.172
Totaal activa	71.854	73.533
Passiva.		
Deposito's en crediteuren	52.678	53.408
„ „ zicht en max. 30 d.	47.347	47.140
„ „ termijn	5.331	6.268
Eigen middelen	4.781	4.947

Op de goud- en deviezenmarkt te Brussel werd na de U.S.A. dollar de Zw. frank en de Fr. frank van 27 Juni af ook de Canadese dollar tot de officiële notering toegelaten. De gouden stukken vertoonden een dalende tendentie tot dat de gebeurtenissen in Korea de vraag stimuleerden. Naast goud werd ook de U.S.A. dollar sterk gevraagd. Tussen 22 Juni en 10 Juli steeg de soevereign van 527 tot 675, en het dollarbiljet van 50,24 tot 50,40 op de officiële markt (middenkoers) en van 50 $\frac{7}{8}$ tot 52 $\frac{3}{4}$ op de niet-officiële markt (laatkoers).

Kapitaalmarkt.

De verhoogde liquiditeit van de kapitaalmarkt bracht er enkele Kongolese en ook een paar buitenlandse vennootschappen toe nieuwe aandelen door openbare emissie te plaatsen. Het werd voor de Kongolese vennootschappen althans geen mislukking, want het papier werd vlot geplaatst. In de loop van Juli zullen twee Belgische Hoogovenbedrijven eveneens tot een nieuwe emissie overgaan.

Netto-rendementen van de voornaamste obligatietypes¹⁾.

Obligatietype	Looptijd	Aug. 1948	Dec. 1949	Juni 1950
Schatkistcertificaten	3 à 10 j.	4,83	4,64	4,63
Kasbons steden	3 à 10 j.	5,07	4,79	4,49
Staatsrenten	meer dan 30 j.	4,73	4,49	4,38
Industriële obligaties	12 à 15 j.	6,06	5,31	5,43

¹⁾ Er werd rekening gehouden met eventuele terugbetalingspremiën op de vervaldag.

In de eerste helft van Juli loopt de nieuwe emissie kasbons 4 pCt van de Nationale Maatschappij voor Belgische Spoorwegen. De lening is frs 1.500 mln groot en is van hetzelfde type als de kasbons, die in het voorjaar door de K.M.K.N., de P.T.T. en de Kolonic werden geplaatst. De aanhoudende nieuwe uitgaven van nieuw papier met staatswaarborg aan onveranderde voorwaarden weegt blijkbaar op de koersen van uitstaande schatkistcertificaten. De daling van de rentevoet is dan ook in die

sector minder merkbaar dan bij de langlopende staatsfondsen. Het ritme van koersstijging bij de staatsrenten werd anderdeels in de jongste weken geremd door de verhoogde spanning tussen het werken van langlopend en kortlopend schatkistpapier.

Eens de verkiezingen voorbij gaf de aandelenbeurs haar afwachende houding prijs. Het koersverloop werd opnieuw vaster en de omzetten stegen tot 60 mln frs per dag. De hausse was in hoofdzaak geconcentreerd op de koloniale fondsen en op de grootwarenhuizen. De gebeurtenissen in Korea veroorzaakten onmiddellijk een vrij scherpe daling. Tussen 23 Juni en 7 Juli daalde het gemiddeld koerspeil van index 186 tot 173. De daling was algemeen en zelfs de koloniale aandelen verloren enkele punten.

Het gemiddeld netto-rendement van 76 courart verhandelbare fondsen bedroeg per einde Juni 4,25 pCt.

Koerspeil op de aandelenbeurs te Brussel.
(indices basis 1936-'38 = 100)

	31-12-'49	31-5-'50	30-6-'50
Industriële aandelen	169	172	168
Openbare nutsbedrijven	142	152	148
Financiële instellingen	117	132	125
Koloniale aandelen	233	265	273
Gemiddeld koerspeil	174	183	181

Brussel. V. VAN ROMPUY.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden gulden).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegood bij resp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Voorschotten in rek. crt (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	153.109	2.744.151
5 Juni '50	884.300	62.058	978.557	140.496	2.851.357
12 Juni '50	884.464	101.506	970.268	142.304	2.824.067
19 Juni '50	884.601	102.054	1.062.126	140.296	2.802.363
26 Juni '50	884.726	142.282	960.376	143.781	2.817.746
3 Juli '50	884.829	164.361	926.674	153.252	2.910.922
10 Juli '50	884.960	165.574	978.672	141.907	2.868.746
17 Juli '50	885.110	236.067	937.442	73.474	2.865.182

Saldi in rekening courant

Data	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46						
5 Juni '50	421.736	794.635	1.841	30.054	454.453	583.616
12 Juni '50	456.186	794.635	2.331	26.724	466.774	607.013
19 Juni '50	456.009	794.635	2.331	51.623	471.711	690.479
26 Juni '50	414.868	872.652	2.277	34.765	403.032	647.876
3 Juli '50	248.907	911.425	1.735	27.873	482.330	618.556
10 Juli '50	271.715	911.425	1.732	47.129	496.798	641.553
17 Juli '50	303.352	911.425	1.727	47.035	514.942	555.248

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
8 Juni 1950	52.981	382.752	125.042	162.600	426.000
15 Juni 1950	52.981	373.035	125.042	164.100	426.000
22 Juni 1950	52.981	391.732	125.042	161.800	426.000
29 Juni 1950	52.981	417.828	125.042	166.600	426.000

Data	Bankbiljetten-circulatie	Deposito's			
		Totaal	Staat	Accords de coop. économique	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458			
8 Juni 1950	1.360.688	122.794	46	11.514	111.233
15 Juni 1950	1.344.995	122.595	76	11.516	111.003
22 Juni 1950	1.338.452	143.910	52	17.721	126.137
29 Juni 1950	1.382.479	135.535	62	8.496	126.978

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buiteni. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere crediten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.163,7
23 Juni 1950	6.249,2	284,3	89,9	41,3	4.158,2	2.216,3
30 Juni 1950	6.251,7	282,6	96,9	41,3	4.282,7	2.202,6
7 Juli 1950	6.251,7	281,8	96,8	41,3	4.217,7	2.263,8

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans-op 17 Juli 1950.

Activa.

Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f 7.070.000	
	Bijbank	
	Agentsch. " 900,—	7.070.900—

Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art 15, onder 4, van de Bankwet 1948)		
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.350.000.000,—

Voorschotten in rek. crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 61.328.777,51	
	Bijbank " 1.278.232,36	
	Agentsch. " 10.867.133,18	

Op effecten enz.	f 73.474.143,05	
Op goederen en celen	" 72.516.765,10	
	" 957.377,95	73.474.143,05

Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)		
Boekvoordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.500.000.000,—

Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 871.264.795,66	
Zilveren munt enz.	" 13.845.507,19	885.110.302,85

Papier op het buitenland	f 236.067.380,58	
Tegood bij correspondenten in het buitenland	" 935.481.469,97	
Buitenlandse betaalmiddelen	" 1.960.150,07	1.173.509.000,62

Vorderingen in gulden op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	" 374.088.037,50	
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfonds en voorzieningsfondsen	" 134.162.106,52	
Gebouwen en inventaris	" 1.500.000,—	
Diverse rekeningen	" 376.430.232,47	
	f 5.875.344.723,01	

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—	
Reservefondsen	" 18.418.854,74	
Bijzondere reserves	" 69.951.000,39	
Pensioenfonds	" 24.378.448,93	
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	" 1.502.725,68	
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	" 61.364.935,—	
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	" 2.865.182.100,—	
Bankassigaties in omloop	" 118.695,39	
Rekening courant saldo's:		
's Rijks Schatkist	f 303.352.112,27	
's Rijks Schatkist bijzondere rekening	" 911.425.309,58	
Geblokkeerde saldo's	" 1.726.678,76	
Saldo's van banken in Nederland	" 47.034.534,20	
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	" 514.942.479,98	
Andere vrije saldo's	" 555.248.077,84	
	" 2.333.729.192,63	
Crediteuren in vreemde geldsoort	" 29.517.599,93	
Diverse rekeningen	" 451.181.170,32	
	f 5.875.344.723,01	

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen

²⁾ Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99)

Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	30 Juni 1950	23 Juni 1950
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 313.062.740,29	f 454.893.165,17
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 15.012.214,08	„ 5.577.004,67
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 249.261.679,11	„ 244.401.170,25
Voorschotten op ultimo Mei, 1950 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Vordering in rek. courant op: V.S. Indonesië	„ 53.455.002,15	„ 53.455.002,15
Suriname	„ 12.634.316,41	„ 12.634.396,41
Ned. Antillen	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 516.546.070,28	„ 509.515.482,76
Verplichtingen		
Voorschot, door De Nederl. Bank N.V., verstrekt	—	—
Voorschot, door De Nederlandsche Bank N.V. in rekening courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 2130.098.500,—	„ 2121.698.500,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„ 1350.000.000,—	„ 1350.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank N.V. is geplaatst nihil) f 5.494,8 mln, w.o. garantie Bretton Woods f 1.245 mln	„ 4249.800.000,—	„ 4251.000.000,—
Daggeldleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	„ 138.137.501,—	„ 136.850.685,50
Schuld op ultimo Mei, 1950 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 141.652.354,73	„ 141.652.354,73
Schuld in rek. courant aan: V.S. Indonesië	—	—
Suriname	„ 13.502.616,93	„ 13.145.712,14
Ned. Antillen	„ 34.573.132,66	„ 31.928.033,45
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 228.553.489,15	„ 231.139.335,52
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven	—	—
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 1130.292.379,25	„ 1132.118.261,69

INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN
IN NEDERLAND ¹⁾).

Jul '38-Juni '39 = 100	1947	1948	1949	Mrt 1950	Apr. 1950	Mei 1950
Voedingsmiddelen:						
plantaardige	230	228	231	264	264	276
dierlijke	199	233	253	291	278	277
totaal	214	231	243	279	272	276
Grondstoffen:						
houtv. buitenlands	631	567	529	608	608	612
chem. producten	342	376	383	359	365	370
textielwaren	284	283	290	327	328	331
leder	243	304	598	662	645	632
metaalwaren	294	306	311	291	291	292
papierwaren	474	524	388	470	479	486
textielstoffen	291	216	264	283	283	283
totaal	308	342	370	385	385	386
Afgewerkte producten:						
glas, aardewerk enz.	256	269	282	296	296	296
houtwaren	390	382	375	376	376	373
chem. producten	318	325	362	378	378	373
textielwaren	344	360	382	443	451	461
lederwaren	321	330	376	410	410	406
papierwaren	303	347	355	365	366	366
gef. voed. midd.	223	225	235	238	238	238
metaalwaren	263	270	273	279	277	277
totaal	276	283	297	310	311	312
Algem. indexcijfer	271	281	296	315	313	315

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“; gecorrigeerde gegevens zijn cursief gedrukt.

²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1941.

KOOPVAARDIJSCHEPEN IN AANBOUW.

Land van aanbouw	Mrt 1949		Dec. 1949		Mrt. 1950	
	Aantal	Bruto Tonnage	Aantal	Bruto Tonnage	Aantal	Bruto Tonnage
Ver. Staten	39	463.579	41	512.787	43	441.640
Frankrijk	106	370.236	101	422.046	110	473.573
Nederland	106	286.623	94	301.506	109	314.752
Zweden	60	250.885	62	297.325	57	310.702
Italië	49	144.576	45	214.410	53	264.722
Denemarken	31	119.456	32	132.129	30	128.239
Japan	78 ¹⁾	144.180	41	120.416	84	390.036
Spanje	80	115.011	85	109.347	105	114.387
Noorwegen	65	93.210	66	82.775	63	90.486
Britse Gemeenbest	49	138.097	37	80.755	45	126.805
België	24	90.300	18	65.860	19	69.471
Polen	11	18.285	21	30.655	21	30.655
Totaal, incl. overige landen	734	2.279.795	674	2.400.577	775	2.789.455

Bron: Lloyd's Register Shipbuilding Returns.

¹⁾ inclusief schepen, waarop het werk gestaakt is: Mrt 1949 26 schepen met 49.539 ton; Dec. 1949 30 schepen met 25.961 ton; Mrt 1950 35 schepen met 33.835 ton.

SCHEPEN IN AANBOUW IN GROOT-BRITANNIE EN NOORD-IERLAND.

In aanbouw voor	Mrt 1949		Dec. 1949		Mrt 1950	
	Aantal	Bruto Tonnage	Aantal	Bruto Tonnage	Aantal	Bruto Tonnage
Gr.-Britannië en N.-Ierland	265	1.333.669	239	1.235.712	231	1.177.323
Britse Dominions, Koloniën, enz.	38	102.803	31 ¹⁾	96.400 ¹⁾	25 ¹⁾	81.502 ¹⁾
Noorwegen	46	329.643	36	324.166	32	319.636
Argentinië	16	123.165	14	96.403	8	88.590
Panama	7	54.625	7	75.080	6	61.510
Nederland	4	21.880	8	42.410	8	37.254
Zweden	6	11.849	5	35.750	5	35.880
Frankrijk	2	10.200	2	17.300	2	17.300
Portugal	7	29.300	6	15.105	4	13.980
Griekenland	—	—	1	6.200	2	12.300
Polen	1	1.160	1	3.200	2	10.800
Denemarken	9	31.404	5	24.332	1	8.340
Columbia	—	—	1	5.500	1	5.500
IJsland	3	1.450	6	4.215	7	4.932
Zwitserland	2	4.800	—	—	—	—
Ver. Staten	3	16.705	—	—	—	—
Totaal, incl. overige landen	417	2.075.910	368	1.994.191	346	1.895.219

Bron: Lloyd's Register Shipbuilding Returns.

¹⁾ inclusief schepen bestemd voor de Ierse Vrijstaat.

UITVOER VAN KOFFIE EN KATOEN VAN BRAZILIE.

Bestemming	Volume			Waarde in mln cruzeiros	
	Eenheid	1948	1949	1948	1949
Koffie:	1.000 balen van 60 kg				
Ver. Staten	„	11.726,3	12.321,9	6.520,6	7.906,2
Belië en Lux.	„	1.071,2	1.182,5	450,8	633,5
Nederland	„	107,7	681,3	44,3	381,8
Italië	„	401,6	579,2	187,9	334,3
Frankrijk	„	24,9	545,8	8,8	225,9
Zweden	„	279,4	485,4	171,7	313,4
Gr.-Britannië	„	328,9	375,3	191,6	252,7
Argentinië	„	1.026,8	309,7	499,7	186,3
Totaal (incl. overige landen)	„	701,8	308,2	247,8	133,2
Katoen:	1.000 metrieke toonnen				
Gr.-Britannië	„	69,7	58,8	892,6	837,9
Spanje	„	38,6	20,7	466,8	279,2
Zweden	„	7,5	16,5	101,9	245,6
Polen	„	20,4	14,0	267,1	199,5
Frankrijk	„	20,4	6,6	305,8	102,5
Portugal	„	2,2	6,1	29,9	94,5
Totaal (incl. overige landen)	„	258,7	139,8	3.385,0	2.006,9

Bron: Ministério da Fazenda, Serviço de Estatística Econômica e Financeira.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-
nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W.
Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

Dr LEEFLANGER

Recla-Medicus

ZEGT:

ALLES HEEFT ZIJN TIJD.....

en de beste tijd voor abonné's en adver-
teerders breekt aan telkens wanneer de
lezers er echt de tijd voor nemen om hun
tijdschrift te lezen.

Wist U feitelijk wel, hoeveel personen per
abonnement geregeld kennis nemen van een
tijdschrift als dat waarin U NU leest? Het
antwoord op deze en andere vragen staat
in een rapport van de Nederlandse Orga-
nisatie van Tijdschrift-Uitgevers (N.O.T.U.),
dat de volledige resultaten vermeldt van een onpartijdig onderzoek
over geheel Nederland.

Wie de zekerheid verlangt, dat zijn advertentie rustig en bij
herhaling gelezen wordt, vrage het Rapport Professionele-Tijdschriften,
aan bij de N.O.T.U., Lange Voorhout 14, tel. 182139, Den Haag.

en... Uw advertentie lééft länger!

Vacatures

Grote Confectie-Industrie vraagt:

ADJUNCT-DIRECTEUR

De functionaris dient te beschikken over
commerciële en organisatorische gaven,
alsmede over administratief en financieel
inzicht, in staat te zijn leiding te geven en
in de ruimste zin als vertrouwenspersoon
en plaatsvervanger van de Directeur op te
treden. Slechts personen, die over de nodige
ervaring beschikken in leidende functies,
komen in aanmerking.

Brieven met foto onder no. ESB 1783,
bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

CONCERN zoekt voor zijn bedrijven in
Indonesië een

INTERN ACCOUNTANT

Lid V.A.G.A. of N.I.V.A.

Brieven onder lett. D.O.G., Advertentiebureau
„STUDIO”, 's Gravendijkwal 32, Rotterdam.

Diversen

B.M.W. AUTO 1949, 6 cil., 2
deuren, 24.000 K.M. In prima
staat, van arts, wegens specia-
lisatie. Aann. bod. J.J. Pieterse,
Eindhoven, Mathijssentaan 7. Tel.
8040.

Opdrachten voor adver-
tenties inzenden aan
Advert.-admin. „E.-S.B.”,
postbus 42 — Schiedam

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Eko-
nomie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar,
voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de
tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel
of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige
landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden
beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangeekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-
dijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de
Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven
op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht
voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.